

Nr 141.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 172, s. 267—275 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 137, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt de förslag rörande inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium m. m., som framgår av den följande redogörelsen.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått vissa i det följande redovisade motioner.

Beträffande den av departementschefen förebragta utredningen, i den mån den icke medtagits i utskottets redogörelse, får utskottet hänvisa till ovannämnda statsrådsprotokoll.

Erfarenheter av den allmänna försöksverksamheten.

Under denna rubrik har i propositionen nr 137 (s. 2—30) behandlats vissa spörsmål rörande försöken med enhetsskoleorganisationen, försöksverksamheten inom det högre skolväsendet samt utvecklingen utanför försöksdistrikten.

Försöken med enhetsskoleorganisationen nådde läsåret 1952/53 inom de första försöksdistrikten klass 8. Verksamheten omfattade sammanlagt 30 distrikt. Antalet läraravdelningar ökade från 682 till 1009 och antalet barn i försöksavdelningarna från 14 635 till 22 725. I anslutning till skolöverstyrelsens redogörelse för försöksverksamheten nämnda läsår

har i propositionen upptagits frågor rörande konsulentorganisationen, olika differentieringsproblem m. m. varjämte kommenterats en under det gångna året verkställd första jämförande undersökning beträffande lärjungarnas prestationer i enhetsskolans klass 8 och realskolans klass 4³.

I fråga om det högre skolväsendet lämnas en redogörelse för erfarenheter av det s. k. stocksundssystemet samt försök med jordbruksteknisk realskollinje, fast linjesystem på flickskolornas högstadium, viss särskild form av realexamen och avkortad kurs i matematik i realskolan.

Avsnittet rörande utvecklingen utanför försöksdistriktet avser de i folkskolan inbyggda realskollinjerna, varvid lämnats en särskild redogörelse för Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1953 om upprättande av en dylik linje inom Tibro skoldistrikts folkskolor.

Departementschefen har anfört följande.

Konsulentorganisationen. Av skolöverstyrelsens redogörelse framgår, att verket från och med läsåret 1952/53 försöksvis upprättat en distriktsorganisation för konsulentverksamheten med regionala samarbetskommittéer som sammanhållande organ för arbetet inom distriktet. Den lokala skolledningen, folkskolinspektörerna och seminarierna är representerade i dessa kommittéer. Överstyrelsens initiativ torde innebära ett viktigt framsteg. Den nya organisationen synes ägnad att stimulera lärarutbildningsanstalternas intresse för försöksverksamheten och på samma gång effektivisera konsulentverksamheten genom ett fullständigare utnyttjande av de lokala möjligheterna och persontillgångarna. Utan en god kontakt mellan seminarierna och försöksverksamheten riskerar man, att de blivande lärarna vid början av sin lärargärning icke äger tillräcklig förtrogenhet med de pedagogiska strömningar, som uppstår försöksverksamheten, och att försöksdistriktet delvis går miste om de erfarenheter, som görs vid seminarernas övningskolor och som torde bli värdefullare för försöksverksamheten, ju bättre den ömsesidiga kontakten är.

Skolöverstyrelsen har ansett sig befogad att besluta om organisationens upprättande som försöksorganisation och har även medgivit bidrag ur reservationsanslaget för försöksverksamheten till en fortbildningskurs, som anordnats av en av samarbetskommittéerna. Överstyrelsen har därvid kunnat stödja sig på ett uttalande av mig i propositionen 1952: 149 (s. 130), enligt vilket användningen av anslaget icke bör vara strängt begränsad till det företedda programmet, varvid dock frågan om disposition av anslaget för åtgärder av organisatorisk art, som sträcker sig över längre tid än det löpande budgetåret och förutsätter fortsatt medelsanvisning, bör underställas Kungl. Maj:ts prövning. Mot detta uttalande, som upprepat i 1953 års statsverksproposition (bil. 10 s. 277), har riksdagen icke framställt någon erinran.

På grund av de gynnsamma erfarenheter, som under förra läsåret gjorts i fråga om de regionala samarbetskommittéernas verksamhet, har skolöverstyrelsen funnit en varaktigare organisation önskvärd och på grund härav i anslutning till berörda departementschefsuttalanden påkallat Kungl. Maj:ts beslut i frågan. Överstyrelsen har därvid förutsatt, att samarbetskommittéerna från och med innevarande läsår skall förstärkas med repre-

sentanter för inom regionerna belägna läroverk eller realskolor. I detta sammanhang hemställde överstyrelsen även om bemyndigande att medge försöksdistriktens lärare återläsningsfrihet för två dagar utöver vad som i andra skoldistrikt kan medgivas; därigenom skulle dessa lärare beredas ökad möjlighet att genom auskultation i andra skolor skaffa sig synpunkter och impulser av värde för arbetet i försöksskolorna. Slutligen anhöll överstyrelsen om bemyndigande att medge smärre jämkningar i för seminarierna gällande bestämmelser angående auskultering; avsikten var att därigenom underlätta seminarieelevernas studiebesök i försöksdistriktet.

Kungl. Maj:t har med anledning härav den 18 december 1953 bemyndigat skolöverstyrelsen att till främjande av det regionala samarbetet vid försöksverksamheten med nioårig enhetsskola tillsätta regionala samarbetskommittéer och förordna deltidсанställda konsulenter i huvudsaklig överensstämmelse med vad av överstyrelsen i ärendet föreslagits, att i mån av tillgång på medel genom anslag stödja av samarbetskommittéerna anordnad kursverksamhet samt att fastställa riktlinjer och meddela anvisningar för det regionala samarbetets bedrivande. Kostnaderna skall bestridas av reservationsanslaget till försöksverksamheten.

Kungl. Maj:t har vidare den 11 september 1953 bemyndigat skolöverstyrelsen medgiva, att undervisningen vid skola, där försök med nioårig enhetsskola pågår eller enligt vederbörligt bestämmande avses skola komma till stånd, må utöver vad som enligt gällande folkskolestadga är medgivet, inställas högst två dagar under ett läsår för att bereda vederbörande lärare tillfälle att åhöra annan lärares undervisning. Tid, varunder undervisningen för detta ändamål inställts, får inräknas i det föreskrivna antalet undervisningsdagar under läsåret.

Slutligen har Kungl. Maj:t bemyndigat skolöverstyrelsen att efter framställning från vederbörande samarbetskommitté medgiva vissa mindre jämkningar i gällande ordning för seminarieelevernas auskultering och studiebesök.

Jag har ansett det angeläget, att beslut i ärendet skulle meddelas i så god tid, att verksamheten från och med innevarande termin skulle kunna ordnas i avsedd utsträckning. Ehuru med hänsyn till förut återgivna uttalanden och ett bemyndigande av mera allmän natur, som riksdagen tidigare givit (statsutskottet 1949: 8 s. 83), Kungl. Maj:t måste anses äga befogenhet att besluta i här berörda frågor, har jag med hänsyn till den praktiska betydelse, som den nya organisationen torde komma att få för försöksverksamheten, ansett mig böra på detta sätt bringa vad som förekommit till riksdagens kännedom.

Elevprestationerna. Resultatet av enhetsskolans arbete, taget som helhet, kan ännu icke överskådas. Endast på låg- och mellanstadierna har försöken hittills omfattat något större antal lärjungar. I denna del har enhetsskolan otvivelaktigt haft framgång. Försöket med engelska från och med klass 5 har utfallit tillfredsställande, och tecken till en viss pedagogisk förnyelse i skolarbetet kan spåras.

Om den praktiska utbildningen på högstadiet kan däremot ännu icke något omdöme vågas. Försöken med den förberedande yrkesutbildningen i 9 y är visserligen i gång sedan några månader tillbaka, men sammanfattande rapporter föreligger ännu ej, och man kan därför tills vidare icke uttala någon fast grundad mening vare sig om utbildningens värde eller

om programmets genomförbarhet i större skala. Det som hittills blivit bekant är inte ogynnsamt.

Beträffande utbildningen i de teoretiska ämnena på högstadiet föreligger för närvarande endast en första preliminär redogörelse. En liten grupp lärjungar i klass 8 — 56 pojkar och 71 flickor — har ställts mot en lika stor grupp lärjungar i realskolans klass 4⁵, som i avseende på ålder, allmänintelligens och socialklass har någorlunda lika sammansättning. Jämförelsen har klart utfallit till realskolegruppens förmån. Det gäller visserligen endast nivån i de fyra ämnena modersmålet, engelska, tyska och matematik och därinom endast de kurspartier, som bekvämt kan redovisas i skriftlig form; man måste vidare alltid ha klart för sig, att enhetsskolans mål och arbetsmetoder så mycket avviker från realskolans, att det icke kan bli tal om att den skall kopiera realskolans kurser; men jämförelseresultatet påkallar icke desto mindre uppmärksamhet och eftertanke.

Såsom i skolöverstyrelsens redogörelse antydes, kan den allmänna skolmiljön och differentieringsförhållandena tänkas ha spelat in. Bland annat tyngdes just de första avdelningarna med två främmande språk i klass 7 av relativt många lärjungar, som sedan justerat sitt ämnesval.

Skolöverstyrelsen betecknar nu »den fortsatta utdifferentieringen av enhetsskolans högstadium åt både teoretiskt och praktiskt håll» som försöksverksamhetens viktigaste uppgift för den närmaste framtiden. En försöksverksamhet av detta slag står naturligtvis i full överensstämmelse med 1950 års riksdagsbeslut, där det utsäges, att allsidiga försök skall anställas angående de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformerna, bland annat angående elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlag. Jag vill blott erinra om att överstyrelsen ännu icke har lämnat någon sammanfattande redogörelse för de försök med undervisning utan egentlig klassdifferentiering, som också torde höra med i en allsidig försöksverksamhet rörande enhetsskolans högstadium.

Huru mycket som kan vinnas genom en ökning av högstadiets differentiering, är på nuvarande stadium givetvis en öppen fråga. Skolkommisionen, som låtit anställa särskilda undersökningar rörande begåvningsstyperna och deras successiva mognad, ansåg som bekant, att allmänintelligensen visserligen kunde fastställas på ett relativt tidigt stadium men att däremot den praktiska begåvningsinriktningen icke kunde pålitligt bestämmas förrän efter puberteten. En uppdelning av en årsklass i ett mera avsevärt ökat antal studievarianter torde dessutom stöta på praktiska svårigheter vid mindre skolenheter. Så länge överstyrelsen icke närmare redogjort för sina planer, kan jag icke uttala någon bestämd mening om utsikterna att förbättra resultaten av enhetsskolans arbete genom ökad differentiering på högstadiet. Jag är i varje fall icke övertygad om att en jämförelse av det slag överstyrelsen anställt skulle ha utfallit mycket annorlunda, om enhetsskolans högstadium i dag varit starkare differentierat.

Däremot synes mig omedelbara åtgärder vara av nöden till förbättrande av enhetsskolans lärarförsörjning. Den statistik över lärarkårens sammansättning, som överstyrelsen meddelat i sin redogörelse, är onekligen alarmrande, då det gäller en skolform, där omfattande pedagogiska försök skall bedrivas.

En djupgående skolreform förutsätter enligt min bestämda mening en lärarkår, som genom teoretisk och praktisk utbildning och personlig lärarfarenhet kvalificerat sig för att lösa krävande uppgifter inom sitt fack.

Lärarkåren på låg- och mellanstadierna kan genomgående stödja sig på en avslutad teoretisk och praktisk yrkesutbildning för sitt undervisningsområde; flertalet har också en tämligen omfattande praktisk erfarenhet av åldersstadiet. Enhetsskolans högstadium har däremot ännu inte hunnit skaffa sig en efter dess behov avpassad läraruppsättning. Alltför många av de folkskollärare, som tjänstgör på detta stadium, måste fullgöra sin uppgift utan att ha erhållit någon mera omfattande utbildning för stadiet, och alltför många av de akademiskt utbildade lärarna torde sakna såväl praktisk lärarutbildning som nödig lärarerfarenhet. Jag tvivlar icke på att dessa lärare icke desto mindre nedlägger ett mycket intresserat och värdefullt arbete i sina klasser, men det som kan göras för att förhjälpa dem till bättre utbildningsmöjligheter bör icke underlåtas. Och det bör tillses, att de nya försöksdistrikt, som träder till, skall kunna göra ett så gott lärarurval som möjligt.

Enhetsskolan måste sättas i tillfälle att draga till sig folkskollärare med särskild utbildning för högstadiet. Kungl. Maj:t har redan på min föredragning till riksdagen avlåtit förslag om upprättande inom enhetsskolan av tjänster i 23 lönegraden för folkskollärare, som har undergått viss vidareutbildning. I detta sammanhang föreslås också, att nya utbildningsmöjligheter skall öppnas i form av ettåriga påbyggnadskurser vid vissa folkskoleseminarier och andra läroanstalter.

Det är icke mindre viktigt, att enhetsskolan sättes i stånd att i skälig utsträckning förskaffa sig kvalificerade lärare med akademisk utbildning. Ordinarie lärartjänster bör kunna upprättas med sådan placering i lönegrad, att ett tillräckligt antal tjänster vid enhetsskolan skall bli lockande för ämneslärare med avslutad teoretisk och praktisk lärarutbildning och nödig lärarerfarenhet. Jag återkommer längre fram i mitt anförande till denna fråga.

Ämneslärarutbildningen bör slutligen successivt omläggas så, att läro-kandidaterna erhåller sin praktiska utbildning i omedelbar anslutning till den teoretiska. Enhetsskolan är icke väl betjänt med att mottaga alltför många helt oerfarna lärare från universiteten, vilka tillbringa några terminer som lärare i enhetsskolan i väntan på att få hänvisning till praktisk lärarkurs och sedan övergår till någon annan skolform. Jag ämnar senare förelägga Kungl. Maj:t förslag rörande upprättande av en första lärarhögskola och återkommer i detta sammanhang till frågan om yrkesutbildningens ordnande för blivande ämneslärare.

De föreslagna åtgärderna verkar dock endast småningom. Sannolikt måste enhetsskolan ännu i åtskilliga år räkna med betydande svårigheter med sin lärarekrytering. Denna lärarbrist måste nödvändigtvis verka återhållande på enhetsskolans utveckling. Ingen skolform kan forceras fram snabbare än tillgången på kvalificerade lärare medger. En genomgripande skolreform kan endast genomföras av lärare, som väl behärskar sitt yrke och dess skiftande metoder och kan överblicka de vägar, som leder till ett utstakat mål.

De inbyggda linjerna. Jag har redan fäst uppmärksamheten på de konsekvenser för det högre skolväsendets utveckling under övergångstiden, som följer av 1950 års beslut, att enhetsskolan skall vara en kommunal skola. Inga statliga realskolor har upprättats, sedan detta beslut fattades, men i den publika diskussionen har ifrågasatts, huruvida icke detta likväl i det ena eller andra fallet kunde ske. Självfallet kan inga bindande

uttalanden göras om statsmakternas ställningstagande till skolfrågorna i eventuella nya situationer, men jag vill begagna detta tillfälle att ge till känna, att jag i denna fråga delar mina företrädares mening och således icke kan medverka till upprättande av nya statliga realskolor eller statsövertagande av kommunala sådana.

Jag har ingen som helst anledning att frånträda det yttrande i fråga om målet för utvecklingen på området, som jag fällde i anförande till statsrådsprotokollet den 7 mars 1952. Jag tvekar icke om att den pågående försöksverksamheten slutligen skall utmynna i en organisatoriskt enhetlig skola för barn och ungdom i skolpliktsåldern. Försöken med den uppväxande enhetsskoleorganisationen bör enligt min mening bedrivas med största målmedvetenhet och i hela den omfattning, som lärtillgången och andra inverkande omständigheter medgiver. Det kan dock icke förbises, att just enhetsskolan ställer särskilt stora krav på lärtillgångarna. Såsom särskilda utskottet vid 1950 års riksdag framhöll, bör försöken avse »en i hela sin längd obligatorisk nioårig enhetsskola». Det blir många barn i en sådan skola, och det behövs ett mycket stort antal lärare för dess högstadium både i teoretiska och praktiska ämnen.

Det oaktat räknar jag med att försöken med enhetsskolan skall kunna bedrivas i ökad omfattning under de närmaste åren. Jag vågar däremot icke förlita mig på att utvecklingen under det närmaste årtiondet skall gå så snabbt, att man under uppbyggnadstiden skall kunna nöja sig med status quo i de skoldistrikt, som står utanför försöksverksamheten. Årskullarna växer; något måste göras, för att utbildningsmöjligheterna inte skall försämrans för ungdomen i dessa distrikt. Tills vidare måste man i sådana fall använda teoretiska och praktiska skolformer av nu existerande typer, som till större eller mindre del är frivilliga och därigenom ställer mindre krav på lärtillgången. Provisoriska lösningar av detta slag lägger icke hinder i vägen för en övergång till enhetsskolesystemet, så snart lärarresurserna det medgiver.

Bland annat måste man räkna med att på mindre tätorter i många fall behov skall yppa sig av en högre skola med den nuvarande realskolans mål utan att därvid de lokala förutsättningarna är till finnandes för övergång till enhetsskoleorganisationen. Ofta avgår så många barn till läroverk i andra orter, att det ter sig som en enkel rationalisering att i stället ge dem motsvarande undervisning i hemorten. Valet torde då vanligen komma att stå mellan att inrätta kommunal realskola eller inbygga en realskollinje i folkskolan. I vissa fall är en kommunal realskola att föredraga, emedan denna i sin fyraåriga form är avpassad för lärjungar, som icke kunnat erhålla undervisning i engelska i folkskolan. I andra fall — och dit hör enligt min uppfattning en ort som Tibro — torde bärande skäl icke förefinnas att förvägra skoldistriktet det önskade medgivandet att med sin folkskola förena en inbyggd realskollinje.

Jag återkommer längre fram till frågan om i vad mån inbyggda linjer bör komma till användning på orter, där högre skolor finnes. Exemplet Stor-Stockholm, som jag i fortsättningen kommer att utförligt avhandla, visar enligt min mening, huru de inbyggda linjerna kan tilldelas en naturlig övergångsroll för att sedan successivt avlösas av en framväxande enhetsskola.

Inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium m. m.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 137 (avsnitt II, s. 30—56) föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade grunder *dels* beträffande inrättande av ordinarie tjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium och av extra ordinarie dylika tjänster för försöksdistrikt med särskilt utpräglad lärarbrist, *dels* beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättning av lärartjänster i kunskapsämnen på nämnda stadium, *dels ock* beträffande förflyttningsskyldighet för ordinarie lärare i kunskapsämnen på samma stadium.

Inledning.

För försöksverksamheten med nioårig enhetsskola tillämpas för närvarande av Kungl. Maj:t den 30 juni 1953 utfärdade särskilda bestämmelser (statsliggaren s. 657—661). Bestämmelserna, som gäller längst intill utgången av budgetåret 1954/55, grundar sig på följande riksdagsbeslut: prop. 1951: 155, SU 126, rskr 207; prop. 1952: 241, SU 230, rskr 438; prop. 1953: 126, SU 276, rskr 276.

Beträffande *lärare i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium* innebär dessa bestämmelser bland annat följande.

För lärarna i kunskapsämnen skall i varje försöksdistrikt finnas extra ordinarie adjunktstjänster i Ce 27 och ämneslärartjänster i Ce 25 till det högsta antal, som skolöverstyrelsen bestämmer. I distrikt, där försöksverksamheten omfattar klass 9, må tillika vara inrättade extra ordinarie adjunktstjänster i Ce 29 till det högsta antal, som Kungl. Maj:t för varje distrikt bestämmer. Antalet tjänster i nu angivna tre lönegrader skall utgöra omkring tre fjärdedelar av sammanlagda antalet heltidstjänster i kunskapsämnen på högstadiet. För de elva försöksdistrikt, där verksamheten innevarande läsår nått klass 9, har Kungl. Maj:t bestämt antalet adjunktstjänster i Ce 29 till sammanlagt högst 26; beträffande Timrå skoldistrikt har dock medgivits, att i stället för inrättande av 4 dylika tjänster motsvarande antal ordinarie adjunktstjänster vid samrealskolan i Timrå må återbesättas.

I övrigt erforderliga lärare i kunskapsämnen skall anställas som extra ordinarie eller extra lärare, i huvudsak enligt gällande föreskrifter om reglerad befordringsgång för vissa icke-ordinarie lärare i läroämnen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

Ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium finnes alltså icke.

Heltidstjänst i kunskapsämnen ledigförklaras och tillsättes i samma ordning som gäller beträffande icke-ordinarie folkskollärartjänst. Detta innebär, att skolstyrelsen, sedan folkskolinspektören yttrat sig om de sökandes inbördes meriter, har att till innehavare av befattningen förordna den, som enligt gällande befordringsgrunder provas mest meriterad till tjänsten. I olikhet mot vad som gäller beträffande tillsättning av icke-ordinarie folk-

skollärare skall dock besvär över skolstyrelsens beslut anföras hos skolöverstyrelsen, vars beslut i dylikt ärende må i föreskriven ordning överklagas hos Kungl. Maj:t.

Då så erfordras, må folkskollärare eller annan person utan härförut angiven behörighet heltidsanställas som lärare i kunskapsämnen. Vidare må heltidstjänst i kunskapsämnen uppehållas av ordinarie eller extra ordinarie lärare i läroämnena vid statlig eller högre kommunal skola. Undervisningen i kunskapsämnen på högstadiet kan även bestridas av timlärare, av folkskollärare med huvudsaklig tjänstgöring på mellanstadiet samt genom fyllnadstjänstgöring av lärare i läroämnena vid statlig eller högre kommunal skola.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 november 1953 har *skolöverstyrelsen* hemställt om inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium. I skrivelsen har även framlagts förslag till provisoriska bestämmelser rörande förfarandet vid tillsättning av dylika tjänster m. m.

Sedan departementschefen anmodat *1951 års skolstyrelseutredning* att uppgöra provisoriska bestämmelser beträffande tillsättning av lärare i kunskapsämnen i försöksskolorna har skolstyrelseutredningen den 10 december 1953 avlämnat *promemoria angående tillsättning av lärare i kunskapsämnen i försöksskolorna m. m.* (stencilerad).

Över skolstyrelseutredningens promemoria har skolöverstyrelsen yttrat sig, efter hörande av skolstyrelserna i försöksdistrikten och folkskolinspektörerna i inspektionsområden med försöksverksamhet.

Över skolöverstyrelsens framställning och skolstyrelseutredningens promemoria har vidare yttranden avgivits av statskontoret, statens lönenämnd, Statens folkskolinspektörers förbund, Städernas folkskolinspektörsförbund, Statsläroverkens rektorsförening, Realskolornas rektorsförening, Läroverkslärarnas riksförbund, Sveriges överlärarförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund och Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund samt Skolstyrelseförbundens rikskommitté.

Inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium.

Skolöverstyrelsen föreslår i förutnämnda skrivelse den 9 november 1953, att från och med nästa budgetår inrättas 217 ordinarie tjänster i kunskapsämnen på försöksskolornas högstadium, varav 88 adjunktstjänster i Ca 29, samt dessutom 10 extra ordinarie adjunktstjänster i Ce 29 att ställas till överstyrelsens förfogande och avsedda för försöksskolor med särskilt utpräglad lärarbrist.

Beträffande grunderna för överstyrelsens beräkning av antalet tjänster inhämtas i huvudsak följande.

Antalet elever på försöksskolans högstadium beräknas för läsåret 1954/55 till 3 240 i klass 7, 1 379 i klass 8 i distrikt med klass 9, 1 030 i klass 8 i distrikt utan klass 9 samt 1 590 i klass 9.

Av hittills föreliggande uppgifter kan enligt överstyrelsen några säkra slutsatser angående fördelningen på de olika linjerna i klass 9 icke dragas. I avsaknad av dylika erfarenheter har överstyrelsen antagit, att ungefär hälften av eleverna i klass 8 går till klass 9 y samt återstoden till klass 9 a och 9 g, varefter det vid beräkning av antalet läraravdelningar antagits, att varje avdelning omfattar 30 elever.

I likhet med vad som skett vid beräkningen av antalet ordinarie tjänster för de allmänna läroverken och med hänsyn till angelägenheten av att försöksskolorna får samma möjligheter som dessa att erhålla ordinarie lärare samt vidare med beaktande av att i det för försöksskolorna nu fastställda procenttalet (75 procent) för antalet heltidstjänster i högre lönegrader i förhållande till det totala antalet heltidstjänster icke inräknats de folkskollärartjänster i Ca 23, som kan komma att inrättas på högstadiet, utgår överstyrelsen från att 10 procent av undervisningen skall bestridas av icke-ordinarie lärare. Denna marginal torde dock enligt överstyrelsen i själva verket bli större, då överstyrelsen vid beräkningen av antalet erforderliga lärare endast tagit hänsyn till på högstadiet förekommande kunskapsämnen men däremot icke kunnat beakta den omständigheten, att i vissa lärartjänster i kunskapsämnen torde komma att ingå en icke ringa undervisningsskyldighet i övningsämnen och yrkesämnen.

Antalet tjänster i Ca 29 har beräknats på grundval av lärarbehovet i de två sista klasserna på försöksskolans högstadium, dock att därvid klass 8 medtagits som underlag endast i de distrikt, där försöksverksamheten omfattar jämväl klass 9.

Med dessa utgångspunkter finner överstyrelsen att för läsåret 1954/55 fordras följande antal ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium:

i lönegrad Ca 29:	klass 9 a + g	33	
	klass 9 y	9	
	klass 8 (med 9)	<u>46</u>	88
i övriga lönegrader:	klass 8 (utan 9)	34	
	klass 7	<u>95</u>	129
	Summa		217

Därest ordinarie tjänster i Ca 23 inrättas, bör dessa enligt överstyrelsen innefattas i de angivna 217 tjänsterna.

Provisoriska bestämmelser rörande tillsättningsförfarandet m. m.

Tillsättningsförfarandet.

I förutnämnda skrivelse den 9 november 1953 har *skolöverstyrelsen* — under åberopande av nödvändigheten av att försöksskolornas högstadium snarast erhåller ett visst antal ordinarie tjänster i kunskapsämnen — förklarat sig icke kunna avvakta resultatet av 1951 års skolstyrelseutrednings arbete. Överstyrelsen framlägger därför ett förslag till provisoriska bestäm-

melser rörande tillsättning av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium. Förslaget innebär, att överstyrelsen skall ledigförklara dylik tjänst, att den lokala skolstyrelsen skall avge förslag samt att överstyrelsen skall utnämna tjänstinnehavare. I fråga om ledigförklarande och ansökning liksom vid bedömningen av de sökande förutsätter överstyrelsen, att stadgan för de kommunala realskolorna skall gälla i tillämpliga delar. Besvär över överstyrelsens beslut bör få anföras hos Kungl. Maj:t. Genom ett dylikt tillsättningsförfarande skulle ifrågavarande tjänster komma att behandlas på samma sätt som ämneslärarinnetjänster i Ca 25 och Ca 27 vid de allmänna läroverken, dock att skolstyrelsen äger upprätta förslag.

1951 års skolstyrelseutredning har i förutnämnda promemoria den 10 december 1953 skisserat huvuddragen av sitt tilltänkta slutliga förslag beträffande tillsättningen av ordinarie tjänster i enhetsskolan. Förslaget gäller dock icke tillsättningen av ordinarie tjänster i lönegrad Ca 29; till detta spörsmål har utredningen icke tagit ställning, eftersom enhetsskolans anknytning till gymnasiet genom klass 9 g därvid bör beaktas och utredningen ej haft tillfälle att syssla med detta spörsmål i den utsträckning, som erfordras för ett ställningstagande beträffande tillsättningen av ifrågavarande tjänster.

I nära anslutning till det skisserade slutliga förslaget föreslår skolstyrelseutredningen följande provisoriska förfarande vid tillsättning av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium i lägre lönegrad än Ca 29. Skolstyrelsen skall ombesörja tjänstens ledigkungörande. Sedan styrelsen fattat beslut om den ordningsföljd, i vilken de sökande bör ifrågakomma till tjänsten, skall utdrag ur protokollet jämte övriga handlingar i ärendet snarast möjligt inges till statens folkskoleinspektör, som med eget yttrande överlämnar ärendet till skolöverstyrelsen. Vid sin prövning av ärendet kan överstyrelsen antingen fastställa skolstyrelsens beslut eller, om detta enligt överstyrelsens mening skulle strida mot gällande befordringsgrunder, med klart angivande av skäl bestämma en annan ordningsföljd mellan de sökande. Överstyrelsens beslut skall utan dröjsmål tillställas skolstyrelsen, som har att underrätta kvarvarande sökande om beslutet. Överstyrelsens beslut skall kunna överklagas hos Kungl. Maj:t av sökande och, om det innebär ändring av skolstyrelsens beslut, även av denna. Sedan lagakraftvunnet beslut i ärendet föreligger, skall skolstyrelsen, liksom enligt det slutliga förslaget, till innehavare av tjänsten förordna den i ordningen främste av de kvarvarande sökande.

Beträffande ordinarie tjänster i Ca 29 föreslår utredningen, att skolöverstyrelsen förordnar innehavarna av dessa men att vid tillsättningen i övrigt förfares såsom i det föregående föreslagits beträffande andra ordinarie tjänster i kunskapsämnen. Med hänsyn till sin tidigare uttalade

principiella uppfattning och till den ställning lärarna vid de högre kommunala skolorna i motsvarande lönegrad kommer att inta under provisorietiden, finner utredningen naturligt, att försöksskolornas lärare också i denna lönegrad tillsättes medelst förordnande och icke medelst fullmakt.

Skolstyrelseutredningen anser det böra eftersträvas att också bringa tillsättningen av icke-ordinarie lärare på högstadiet i överensstämmelse med vad som enligt utredningens blivande förslag kan komma att gälla i enhets-skolan. Utredningen förordar, att vad som föreslagits angående tillsättningen av ordinarie tjänst i kunskapsämnen i lägre lönegrad än Ca 29 under provisorietiden skall äga motsvarande tillämpning i fråga om tillsättningen av extra ordinarie tjänst med den skillnaden, att folkskolinpektören och icke skolöverstyrelsen skall pröva skolstyrelsens beslut rörande ordningsföljden mellan de sökande. Besvär över inspektörens beslut skall kunna anföras hos överstyrelsen men ej vidare.

Tillsättningen av annan icke-ordinarie lärare på högstadiet föreslås av utredningen skola tillgå på samma sätt som vid de kommunala realskolorna, dock med den avvikelser från därvid gällande bestämmelser, att besvär över skolstyrelsens beslut om tillsättning för minst en hel termin med full tjänstgöring skall kunna anföras på materiella grunder. Överstyrelsen föreslås bli besvärmyndighet. Mot dess utslag skall talan icke kunna föras.

Skolöverstyrelsen uttalar i sitt yttrande över skolstyrelseutredningens förslag bland annat följande. Den slutliga bedömningen av de sökandes meriter bör under provisorietiden, såsom utredningen föreslagit, ankomma på överstyrelsen. Härigenom skulle en enhetlig bedömning av de sökande ernås och erfarenhet kunna vinnas för det slutliga utarbetandet av de erforderliga meritvärderingsnormerna. Så länge antalet försöksdistrikt är relativt begränsat, kan överstyrelsen i större utsträckning än eljest lära känna och beakta de enskilda distriktens lokala förhållanden. I fråga om utfärdandet av förordnanden för lärarna under provisorietiden vidhåller överstyrelsen sin uppfattning, att samtliga de ordinarie lärarna bör tillsättas av överstyrelsen. Då det synes vara av betydelse för lärarna, att förordnandena under provisorietiden utfärdas av central myndighet, bland annat av det skälet att lärarna därigenom skulle få möjlighet att söka flera tjänster samtidigt med angivande av till vilken tjänst de i första rummet ville komma i fråga, är det enligt överstyrelsen knappast möjligt att låta skolstyrelserna vara tillsättningsmyndighet. Med nu rådande lärarbrist är det mer än någonsin nödvändigt, att åtgärder vidtages för att försöksskolorna skall på likvärdiga villkor kunna konkurrera med andra skolor om den tillgängliga arbetskraften.

Beträffande detaljerna i tillsättningsproceduren förklarar *skolöverstyrelsen* sig intet ha att erinra mot att, i enlighet med skolstyrelseutredningens

förslag, den lokala skolstyrelsen får svara för ledigkungörandet på sätt föreskrives för kommunala realskolor. Vidare bör, såsom utredningen föreslagit, folkskolinspektören yttra sig över ansökningar till ordinarie tjänst, för att en så allsidig bedömning som möjligt skall kunna komma till stånd. I fråga om extra ordinarie tjänster utgår överstyrelsen från att utredningens förslag endast avser högre dylika tjänster utanför befordringsgången. Enligt överstyrelsens mening bör beträffande tillsättningen av dylika högre extra ordinarie tjänster helst gälla samma bestämmelser som av överstyrelsen förordats för ordinarie tjänster. I varje fall bör de av överstyrelsen föreslagna bristtjänsterna i Ce 29 tillsättas på samma sätt som ordinarie tjänster. Beträffande övriga icke-ordinarie lärare instämmer överstyrelsen i utredningens förslag, att tillsättningen — med visst undantag — skall tillgå på samma sätt som vid de kommunala realskolorna, dock att enligt överstyrelsens uppfattning folkskolinspektören liksom hittills bör avge yttrande, när förordnandet beräknas komma att omfatta minst en termin med full tjänstgöring.

Förflyttningsskyldighet m. m.

Enligt 9 § Arf är ordinarie *folkskollärare* pliktig att låta förflytta sig till annan ordinarie lärartjänst inom folkskoleväsendet, då så erfordras för indragning av övertalig lärartjänst eller då eljest synnerliga skäl därtill är.

Enligt 13 § B. Saar är *ordinarie lärare vid högre kommunal skola* pliktig att låta förflytta sig till annan ordinarie tjänst vid statlig eller kommunal läroanstalt eller till lärartjänst vid folkskoleväsendet, allt då så erfordras vid i vederbörlig ordning beslutad omorganisation av den skolform läraren tillhör eller för indragning av övertalig lärartjänst eller då eljest synnerliga skäl därtill är.

Enligt kungörelsen 1951:598 om skyldighet för vissa lärare att fullgöra tjänstgöring vid försöksskola skall *ordinarie lärare i kunskapsämne vid allmänt läroverk eller högre kommunal skola*, som utnämnes respektive förordnas efter utgången av juni 1951, vara skyldig att — därest han på grund av försöksskolas inrättande icke kan få full tjänstgöring vid den skola, där hans ordinarie tjänst är placerad — enligt skolöverstyrelsens bestämmande fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet helt eller delvis på högsta-
di-
et vid försöksskola i det skoldistrikt, inom vilket läroverket respektive den högre kommunala skolan är belägen.

Skolöverstyrelsen föreslår, att ordinarie lärare på försöksskolan s högstadium skall vara underkastad samma förflyttningsskyldighet, som enligt 13 § B. Saar gäller för ordinarie lärare vid högre kommunal skola. Överstyrelsen framhåller dock att det icke förefaller troligt, att försöksverksamheten skulle komma att på något håll avbrytas.

Frågan om förflyttning till försöksskola av lärare vid statlig skola, som kan komma att reduceras eller nedläggas på grund av försöksskolas införande på orten, behöver enligt överstyrelsen icke bli aktuell med hänsyn till föreskrifterna i nyssnämnda kungörelse 1951: 598.

Skolöverstyrelsen förordar vidare beträffande ordinarie lärare på högstadiet, att överstyrelsen får besluta rörande entledigande, föreställning och varning, skiljande från befattning för viss tid eller avstängning från tjänstens utövande, i tillämpliga delar i överensstämmelse med stadgan för kommunala realskolor. Besvär över skolöverstyrelsens beslut i dessa avseenden bör få anföras hos Kungl. Maj:t. Enligt överstyrelsens mening bör vidare besvär över skolstyrelsens beslut i fråga om tjänstledighet kunna i samtliga fall anföras hos överstyrelsen, vars beslut må kunna överklagas hos Kungl. Maj:t.

Skolstyrelseutredningen föreslår i likhet med skolöverstyrelsen, att ordinarie lärare på försöksskolans högstadium underkastas samma förflyttningsskyldighet, som enligt 13 § B. Saar gäller för ordinarie lärare vid högre kommunal skola.

Beträffande förflyttningsskyldighet för ordinarie lärare vid andra skolformer framhåller utredningen, att vid kommunal realskolas uppgående i försöksskola något problem icke behöver uppkomma, eftersom det för de kommunala realskolornas lärare endast blir fråga om övergång från en kommunal anställning till en annan och förflyttningsskyldighet redan föreligger enligt nyssnämnda stadgande i Saar. I fråga om ordinarie lärare vid statliga realskolor förklarar utredningen sig, med hänvisning till kungörelsen 1951: 598, icke nu beredd att framlägga något konkret förslag beträffande förflyttningsskyldighet. Utredningen framhåller emellertid som önskvärt, att åtgärder vidtages för att påskynda en övergång till enbart kommunalt anställda lärare i enhetsskolan, t. ex. genom att bestämmelser utfärdas av innebörd att lärare, som efter en viss tidpunkt, förslagsvis den 30 juni 1954, anställs å ordinarie tjänst vid statlig realskola, skall vara skyldig att övergå å motsvarande ordinarie kommunal anställning, om skolan omorganiseras till enhetsskola.

Med hänsyn till innebörden av det förslag till disciplinbestämmelser för enhetsskolans lärare, som skolstyrelseutredningen har för avsikt att senare framlägga, förordar utredningen icke nu någon ändring i de för försöksskolorna i detta hänseende gällande bestämmelserna; för närvarande äger härutinnan folkskolestadgans bestämmelser motsvarande tillämpning för högstadiets lärare.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

På försöksskolans högstadium har ännu inga ordinarie lärartjänster i kunska psä mnen inrättats. Såsom framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen har frågan om inrättande av dylika tjänster tidigare behandlats vid 1951 och 1953 års riksdagar. Inför svårigheterna att lösa de med denna fråga sammanhängande problemen om tillsätt-

ningsförfarande och förflyttningsskyldighet har emellertid hittills övervägande skäl ansetts tala för att tills vidare uppskjuta inrättandet av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på högstadiet.

Det tidigaste förslaget i ämnet väcktes år 1951, då det första försöksåret på högstadiet förestod. Förslaget motiverades med behovet av att till försöksskolorna förvärva så goda lärare som möjligt. Nästa förslag om inrättande av ordinarie lärartjänster på högstadiet framlades av skolöverstyrelsen i början av förra året; försöksverksamheten hade läsåret 1952/53 nått klass 8 i de tidigast startande distrikten. Överstyrelsen anförde då, att det syntes bli nära nog omöjligt att anskaffa akademiskt utbildade lärare för högstadiet, om icke ordinarie tjänster inrättades.

Nu föreligger ånyo ett förslag av skolöverstyrelsen om inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium. Överstyrelsen anser svårigheterna att erhålla kvalificerade lärare på högstadiet för närvarande vara av sådan omfattning, att någon tveksamhet mot en dylik åtgärd icke längre bör råda. Överstyrelsens bedömning av läget besannas av de läsåret 1952/53 avseende uppgifter om lärarnas formella kompetens, som överstyrelsen i detta sammanhang redovisat och som redan i det föregående berörts. Uppgifterna visar, att av de 92 lärare, som nämnda läsår helt eller huvudsakligen tjänstgjort på högstadiet (minst halvtidstjänstgöring), endast 43 (46,8 procent) avlagt filosofie kandidatexamen eller ämbetsexamen, medan 36 lärare (39,1 procent) haft enbart folkskollärorexamen som lärdomsmerit. Återstående 13 lärare har antingen varit folkskollärare med vissa akademiska betyg eller haft annan utbildning än nu berörts. I två försöksdistrikt (Hietaniemi och Laxå) har det under läsåret icke funnits någon lärare med akademisk utbildning. Endast ett distrikt (Lerum) synes ha kunnat helt täcka sitt behov av dylika lärare.

Enligt vad jag inhämtat från skolöverstyrelsen har under läsåret 1953/54 tillgången på akademiskt utbildade lärare för försöksskolornas högstadium icke förbättrats.

Av vad som nu anförts framgår att försöksskolorna ännu icke förmått att hävda sig i konkurrensen om de akademiskt utbildade lärarkrafterna. En av orsakerna härtill är otvivelaktigt, att de på högstadiet hittills endast kunnat erbjuda icke-ordinarie tjänster utan den fasthet i anställningen, som en ordinarie tjänst innebär. Härav följer, såsom överstyrelsen anför, en betydande omsättning av ämneslärare. Denna medför i sin tur en bristande kontinuitet i undervisningen, ett förhållande som överstyrelsen betecknar såsom ett av de allvarligaste hindren för uppnående av ett gott undervisningsresultat på högstadiet.

Några som helst principiella skäl talar icke mot inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolornas högstadium. Tvärtom är det enligt min mening självklart, att försöksskolorna i detta hänseende bör jämföras med motsvarande statliga och högre kommunala skolor. Vad som hittills talat för att uppskjuta tillskapandet av ordinarie tjänster, har, som jag framhållit, varit svårigheten att lösa vissa problem rörande tillsättningsförfarande och förflyttningsskyldighet. Det torde emellertid nu vara ofrånkomligt att inrätta ordinarie lärartjänster på högstadiet, för att försöksskolorna skall få tillräckliga organisatoriska möjligheter att rekrytera kvalificerade lärare för den viktiga undervisningen på detta stadium. Även om frågan om tillsättningen av ordinarie lärartjänster på högstadiet och därmed sammanhängande spörsmål erbjuder åtskilliga synnerligen kompli-

cerade problem, vilka i dagens läge ingalunda kan slutgiltigt lösas, så har dock dessa spörsmål numera penetrerats så långt, att det nu också torde vara möjligt att i dessa hänseenden skapa en tillfredsställande provisorisk lösning.

Jag biträder därför skolöverstyrelsens förslag, att från och med nästa budgetår inrättas ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium.

Vad gäller antalet ordinarie tjänster får jag till en början erinra om vissa punkter i den förhandlingsöverenskommelse, som låg till grund för 1952 års riksdags beslut om lönegradsplaceringen för vissa lärartjänster vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor (prop. 1952: 241). Enligt nämnda överenskommelse skulle vid läroverken antalet adjunktstjänster i Ca 27 avpassas så, att befordran till dylik tjänst normalt kunde ske vid högst 35 års ålder. Antalet adjunktstjänster i Ca 29 vid läroverken skulle i huvudsak motsvara behovet av ämneslärartjänster å gymnasiet samt i realskolans två högsta klasser, bortsett från rektors- och lektorstjänster samt ämneslärarinnetjänster i Ca 27. För sistnämnda tjänster angavs i överenskommelsen ett bestämt antal. Vid de högre kommunala skolorna skulle antalet ordinarie ämneslärartjänster i Ca 29 och Ca 27, motsvarande befordringstjänsterna vid de allmänna läroverken i den högre adjunkts- respektive ämneslärarinnegraden, efter närmare utredning av skolöverstyrelsen bestämmas av Kungl. Maj:t med iakttagande av de grunder, som i det föregående angivits beträffande de allmänna läroverken.

Det ankommer alltså på Kungl. Maj:t att enligt nu angivna grunder bestämma antalet ordinarie adjunkts- och ämneslärartjänster vid de högre kommunala skolorna.

Med utgående i princip från samma grunder har skolöverstyrelsen för budgetåret 1954/55 beräknat det totala behovet av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium till 217 tjänster, varav 88 adjunktstjänster i Ca 29.

De ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på högstadiet, som skall ifrågakomma, bör enligt min mening vara ordinarie adjunktstjänster i Ca 29 och Ca 27 samt — i anslutning till vad jag nyligen vid anmälan av vissa frågor rörande vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m. förordat om inrättande vid olika skolformer av folkskollärartjänster i 23 lönegraden — jämväl folkskollärartjänster i Ca 23. Därest i särskilda fall så finnes motiverat, bör adjunktstjänst i Ca 29 eller Ca 27 kunna utbytas mot ämneslärartjänst i Ca 27 respektive Ca 25. I förevarande sammanhang torde för riksdagens prövning av frågan ståndpunkt böra tas till de grunder, som skall tillämpas för beräkningen av det totala antalet ordinarie tjänster. Det torde sedan, i likhet med vad som gäller beträffande de högre kommunala skolorna, få ankomma på Kungl. Maj:t att för varje budgetår efter förslag av överstyrelsen meddela närmare bestämmelser om antalet tjänster och dessas fördelning på lönegrader ävensom rörande ordningen för tjänsternas fördelning på försöksskolorna.

Vad gäller totalantalet ordinarie tjänster, torde detta böra beräknas med tillämpning i princip av samma grunder, som härutinnan gäller beträffande de högre kommunala skolorna. Någon anledning att i detta avseende göra en åtskillnad mellan de kommunala realskolorna och försöksskolorna föreligger enligt min mening icke. Beträffande försöksskolornas högstadium får jag emellertid — i anslutning till vad folkskolinspektörsförbundet och stats-

kontoret anført i sina remissyttranden — framhålla följande. Överstyrelsen har i sina beräkningar rörande antalet ordinarie tjänster utgått från att hälften av 1953/54 års elever i klass 8 kommer att för nästa läsår välja klass 9 y. Enligt tillgängliga uppgifter har det under förra läsåret gjorda preliminära linjevalet till klass 9 innevarande läsår utfallit så, att cirka 55 procent av eleverna valt klass 9 y. Beräkningen av antalet ordinarie tjänster torde för varje budgetår böra grundas på senast tillgängliga uppgifter om valet av linje i nionde klassen. I överstyrelsens nu föreliggande beräkningar har vidare någon reduktion icke gjorts för de lärartjänster vid realskola i försöksdistrikt, som blir övertaliga genom högstadiets utbyggnad i distriktet och vilkas innehavare därför har sin tjänstgöring förlagd till högstadiet. Jämväl denna omständighet torde böra beaktas vid de blivande beräkningarna.

I fråga om grunden för beräkning av erforderligt antal tjänster i Ca 29 är jag icke nu beredd att ta ställning utan det torde tills vidare få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta härom i anslutning till de grunder, som för närvarande tillämpas beträffande övriga skolformer.

Vad gäller den av folkskolläraryförbunden berörda frågan om en princip för avgränsning av antalet folkskollärartjänster i Ca 23 i förhållande till antalet övriga ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på högstadiet, får jag erinra om att jag vid anmälan av frågan om vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m. förordat, att Kungl. Maj:t av riksdagen bemyndigas att för varje budgetår, efter förslag av skolöverstyrelsen, fastställa det antal tjänster i 23 lönegraden, som skall nyinrättas under det påföljande budgetåret. Jag är icke heller beträffande ifrågavarande ordinarie tjänster beredd att nu ange någon fixerad proportion mellan dessa och övriga tjänster på försöksskolans högstadium. Det torde, i enlighet med vad jag i det föregående anført, även i detta hänseende få ankomma på Kungl. Maj:t att för varje budgetår efter förslag av överstyrelsen meddela närmare bestämmelser.

På försöksskolans högstadium må under innevarande budgetår enligt Kungl. Maj:ts beslut vara inrättade sammanlagt högst 26 adjunktstjänster i Ce 29. Vid bifall till vad jag i det föregående förordat, kommer dessa tjänster att ersättas av ordinarie tjänster i 29 lönegraden. Skolöverstyrelsen föreslår emellertid, att vid sidan av nämnda ordinarie tjänster inrättas 10 adjunktstjänster i Ce 29 för att ställas till förfogande för försöksskolor med särskilt utpräglad lärarbrist. Jag erinrar om att liknande åtgärder vidtagits för de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. För ändamålet finnes sålunda vid läroverken högst 150 tjänster och vid de högre kommunala skolorna högst 30 tjänster. Med hänsyn till svårigheterna att rekrytera kompetenta lärare till försöksskolans högstadium synes en dylik åtgärd i hög grad motiverad även beträffande försöksskolorna. Liksom i fråga om de högre kommunala skolorna bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att för varje budgetår, efter förslag av överstyrelsen, bestämma det högsta antal extra ordinarie adjunktstjänster i Ce 29, som överstyrelsen skall få disponera för fördelning på försöksskolor med särskilt utpräglad lärarbrist.

Jag övergår härefter till frågan om provisoriska bestämmelser rörande tillsättningsförfarandet m. m.

Vid inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försökssko-

lans högstadium måste frågan om förfarandet vid tillsättning av dylik tjänst lösas. Som nämnts i det föregående har hela frågan om lärartillsättningen i enhetsskolan hänskjutits till särskild utredning. Denna verkställes för närvarande av 1951 års skolstyrelseutredning, som jämväl har att utreda frågorna om mellaninstanserna inom skolväsendet och de lokala skolmyndigheternas organisation. Med hänsyn till att spörsmålet om lärartillsättningen i enhetsskolan och i samband därmed stående frågor sålunda ännu befinner sig på utredningsstadiet och hela det material, som måste ligga till grund för ett slutligt bedömande, på intet vis nu kan överblickas, är det uppenbart, att det för närvarande endast kan bli fråga om en *provisorisk* lösning av tillsättningsförfarandet. Jag vill mycket starkt understryka provisoriekaraktären och framhålla, att den ståndpunkt i tillsättningsfrågan, som statsmakterna nu må komma att intaga, icke får anses bindande för den slutgiltiga utformningen av lärartillsättningen i enhetsskolan.

I tillsättningsfrågan har framkommit flera olika förslag till provisoriska lösningar. År 1951 föreslog sålunda undervisningsrådet D. Andersson i sin förutberörda utredning, att ordinarie lärare på högstadiet skulle tillsättas på samma sätt som ordinarie folkskollärare, alltså genom val av skolstyrelsen. I sitt förra året framlagda förslag om inrättande av ordinarie tjänster på högstadiet förordade skolöverstyrelsen, att de ordinarie lärarna skulle tillsättas enligt samma regler som vid de kommunala realskolorna, alltså genom förordnande av skolstyrelsen utan särskild underställning inför högre myndighet.

Nu föreslår skolöverstyrelsen, att de ordinarie lärarna på högstadiet skall förordnas av överstyrelsen efter förslag av skolstyrelsen och yttrande av folkskolinspektören.

1951 års skolstyrelseutredning har meddelat, att utredningen nu nått fram till en principiell lösning av frågan om själva proceduren vid tillsättningen av huvuddelen av lärarna i enhetsskolan. I nära anslutning till sin principlösning — vilken bygger på bland annat tillkomsten av nya mellaninstanser inom skolväsendet — förordar skolstyrelseutredningen beträffande tillsättningen av tjänster i lägre lönegrad än Ca 29 ett provisoriskt förfarande av i huvudsak följande innebörd. Skolstyrelsen bestämmer enligt gällande befodringsgrunder ordningsföljden mellan så många av de sökande, att någon kan antagas kvarstå, när förordnande skall utfärdas. Folkskolinspektören yttrar sig över skolstyrelsens förslag, som vidarebefordras till skolöverstyrelsen. Överstyrelsen har att antingen fastställa skolstyrelsens beslut eller, om detta skulle prövas strida mot befodringsgrunderna, bestämma en annan ordningsföljd mellan de sökande. Då lagakraftvunnet beslut om ordningsföljden föreligger, skall skolstyrelsen utfärda förordnande för den i ordningen främste av de sökande.

Jag skall för egen del till en början ta ställning till två frågor, som är av grundläggande betydelse för utformningen även av ett provisoriskt tillsättningsförfarande. Den ena gäller *vilken myndighet, som skall utfärda förordnande för ordinarie lärare* på högstadiet. Den andra gäller efter vilken principiell metod — *val* eller *förordnande av den mest meriterade* — som de ordinarie lärarna skall utses.

Enligt de vid 1950 års riksdag beslutade riktlinjerna för enhetsskolans lokala organisation skall enhetsskolan vara en statsunderstödd kommunal skola. Vid övriga former av statsunderstödda kommunala skolor utfärdas

förordnande för ordinarie lärare på det stadium, som närmast motsvarar försöksskolans högstadium, av vederbörande skolstyrelse. Detsamma är fallet beträffande ordinarie lärare i folkskolan. Skolöverstyrelsen har emellertid föreslagit, att under provisorietiden överstyrelsen skall utfärda förordnande för ordinarie lärare på försöksskolans högstadium.

De av överstyrelsen åberopade skälen för en dylik speciell ordning för försöksskolorna under provisorietiden synes mig icke vara av den vikt, att vid utformningen av de provisoriska tillsättningsbestämmelserna bör göras något generellt avsteg från den inom folkskolan och de högre kommunala skolorna tillämpade principen, att skolstyrelsen utfärdar förordnande för ordinarie lärare. Jag är således för egen del av den uppfattningen, att under provisorietiden skolstyrelserna i försöksdistrikten bör utfärda förordnandena för de ordinarie lärarna. Undantag från denna regel torde dock, som jag i det följande föreslår, av särskilda skäl böra göras beträffande adjunktstjänster i Ca 29.

Om man bortser från folkskolan gäller beträffande tillsättningen av ordinarie lärartjänster inom det allmänna skolväsendet den regeln, att den enligt gällande befordringsgrunder mest meriterade sökanden skall utses. Inom folkskolan tillämpas däremot vid tillsättning av ordinarie folkskollärartjänst den metoden, att, sedan på förslag uppförts de tre mest meriterade sökandena, skolstyrelsen väljer en av de på förslaget uppförda. Vad nu gäller den principiella metoden för tillsättningen av ordinarie lärare på försöksskolans högstadium har vid ärendets remissbehandling i det närmaste hälften av försöksdistrikten ävensom skolstyrelseförbundens rikskommitté och de två kommunförbunden uttalat sig för att valmetoden borde gälla också beträffande högstadiets ordinarie lärare. Såväl skolöverstyrelsens som skolstyrelseutredningens förslag innebär däremot, att den mest meriterade sökanden skall förordnas. Till denna princip har övriga i ärendet hörda anslutit sig.

För egen del anser jag, att under provisorietiden bör beträffande de ordinarie tjänster, som rekryteras med lärare med akademiska examina, gälla den av överstyrelsen och skolstyrelseutredningen förordade principen, att den enligt gällande befordringsgrunder mest meriterade sökanden skall förordnas. Jag vill härutinnan särskilt framhålla, att för de akademiskt utbildade lärarna vid övriga skolformer icke finnes någon motsvarighet till den inom folkskolan tillämpade valmetoden.

Vad däremot gäller folkskollärartjänsterna i Ca 23 synes det mig ligga närmast till hands, att dessa under provisorietiden tillsättes på samma sätt som folkskollärartjänster i folkskolan. Jag anser mig därför böra föreslå, att ordinarie folkskollärartjänst i Ca 23 på försöksskolans högstadium skall tillsättas i samma ordning som i folkskolestadgan föreskrives beträffande ordinarie folkskollärartjänst.

Vad härefter gäller själva proceduren för tillsättning av andra ordinarie tjänster än tjänster i Ca 23 återkommer jag först till vad jag nyss antytt, nämligen att förordnande å adjunktstjänst i Ca 29 under provisorietiden icke synes böra utfärdas av den lokala skolstyrelsen. Både skolöverstyrelsens och skolstyrelseutredningens förslag innebär, att förordnande å dylik tjänst skall utfärdas av överstyrelsen. Skolstyrelseutredningen har motiverat en dylik ordning med att den för tillsättningen av ifrågavarande tjänster betydelsefulla frågan om enhetsskolans anknytning till gymnasiet genom klass 9 g ännu icke tillräckligt utretts. Jag biträder i detta avseende

skolöverstyrelsens och skolstyrelseutredningens förslag och förordar alltså, att tills vidare ordinarie adjunktstjänst i Ca 29 på försöksskolans högsta stadium skall tillsättas av skolöverstyrelsen. Ledigkungörandet av dylik tjänst bör omhänderhas av skolstyrelsen, som också skall avge förslag beträffande tjänstens tillsättande. Över förslaget inhämtas yttrande av folkskolinspektören, varefter överstyrelsen utfärdar förordnande å tjänsten för den mest meriterade av sökandena. Överstyrelsens beslut bör kunna överklagas hos Kungl. Maj:t av sökande och av skolstyrelsen.

Beträffande den provisoriska proceduren vid tillsättningen av ordinarie tjänster i Ca 25 och Ca 27 — å vilka enligt mitt förslag förordnanden skall utfärdas av skolstyrelsen — är den väsentliga frågan, om skolstyrelsens bedömning av de sökandes inbördes meriter skall kontrolleras av administrativ fackmyndighet eller om skolstyrelsen för sin bedömning i stället skall erhålla vägledning av dylik myndighet eller om, såsom ett tredje alternativ, skolstyrelsen skall göra meritbedömningen helt utan kontroll eller vägledning från administrativ myndighets sida. Jag får i detta hänseende erinra om att vid tillsättningen av ordinarie folkskollärartjänst skolstyrelsens på gällande befordringsgrunder baserade förslag alltid skall underställas folkskolinspektören och att, därest skolstyrelsen och inspektören icke kan enas om hur förslaget skall se ut, domkapitlet skall upprätta förslag. Här föreligger alltså en bindande kontroll av skolstyrelsens meritvärdering. Men därefter har skolstyrelsen rätt att utan hänsyn till den inbördes meritordningen välja en av de på förslaget uppförda sökandena. Vid de högre kommunala skolorna förekommer däremot ingen kontroll av eller vägledning för skolstyrelsens värdering av de sökandes inbördes meriter. Sedan denna skett, har skolstyrelsen att förordna den bland de sökande, som skolstyrelsen med hänsyn till föreskrivna befordringsgrunder anser böra i främsta rummet komma i fråga. Skolstyrelsens bedömning kan dock givetvis genom besvär över förordnandebeslutet bringas under högre myndighets prövning.

Beträffande det provisoriska förfarandet vid tillsättning av nu ifrågavarande ordinarie tjänster på försöksskolans högsta stadium föreslår skolstyrelseutredningen en bindande kontroll av skolstyrelsens meritbedömning på så vis, att skolstyrelsens beslut om ordningsföljden mellan de sökande skulle underställas skolöverstyrelsens prövning och att skolstyrelsen sedan skulle ha att förordna den av de sökande, som enligt skolöverstyrelsens eller, efter besvär, Kungl. Maj:ts beslut angivits såsom den främste av de sökande. Enligt utredningens förslag skulle således skolstyrelsens beslut om förordnande bli en helt formell verkställighetsåtgärd i anledning av skolöverstyrelsens eller Kungl. Maj:ts beslut i tillsättningsärendet. En dylik ordning vid tillsättningen av ifrågavarande tjänster synes mig icke tillfredsställande. Enligt min uppfattning bör, såsom nu gäller beträffande tillsättningen av motsvarande tjänster vid de högre kommunala skolorna, det avgörande beslutet i tillsättningsfrågan träffas av skolstyrelsen. Riktigheten av detta beslut bör sedan kunna prövas genom besvär på materiella grunder. Med hänsyn till att försöksdistriktens skolstyrelser för närvarande i mycket stor utsträckning saknar några egentliga erfarenheter av bedömningen av akademiskt utbildade lärares meriter, synes det emellertid motiverat, att skolstyrelsen i ett försöksdistrikt erhåller sakkunnig vägledning i någon form för sin bedömning av frågan om vem av de sökande, som enligt gällande befordringsgrunder skall anses mest meriterad. Denna vägledning synes vid tillsättning

av ifrågavarande ordinarie tjänster böra ske genom att folkskolinspektören och skolöverstyrelsen yttrar sig rörande de sökandes meriter och att därvid anges den sakkunniga myndighetens uppfattning om rangordningen mellan de sökande enligt befordringsgrunderna.

Med dessa överväganden finner jag för egen del böra förorda, att det provisoriska förfarandet vid tillsättningen av tjänster i Ca 25 och Ca 27 på försöksskolans högstadium utformas efter följande grundlinjer. Ledigkungsörandet ombesörjes av skolstyrelsen, till vilken ansökningarna inges. Därefter skall skolöverstyrelsen, sedan folkskolinspektören granskat ansökningarna, yttra sig rörande de sökandes meriter samt ange sin uppfattning om ordningen mellan de sökande enligt gällande befordringsgrunder. Skolöverstyrelsens yttrande synes dock icke behöva avse flera av de sökande än högst de fem främsta. Sedan överstyrelsens yttrande — som icke skall kunna överklagas — kommit skolstyrelsen tillhanda, skall skolstyrelsen till innehavare av tjänsten förordna den av de sökande, som enligt gällande befordringsgrunder prövas vara den mest meriterade. Över skolstyrelsens beslut skall kunna anföras besvär hos Kungl. Maj:t på materiella grunder. Besvär bör inges till skolstyrelsen, som med eget yttrande vidarebefordrar besvären och övriga handlingar till överstyrelsen. Överstyrelsen avger utlåtande i besvärsmålet till Kungl. Maj:t. Besvären prövas därefter av Kungl. Maj:t i statsrådet.

För närvarande tillsättes extra ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen i Ce 25, Ce 27 och Ce 29 på försöksskolans högstadium på så sätt, att skolstyrelsen, sedan folkskolinspektören yttrat sig om de sökandes inbördes meriter, förordnar den av de sökande, som enligt gällande befordringsgrunder prövas vara mest meriterad. Besvär över skolstyrelsens beslut må anföras hos skolöverstyrelsen, vars beslut må överklagas hos Kungl. Maj:t. Skolstyrelseutredningen har i förevarande sammanhang också framlagt förslag beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättningen av icke-ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på högstadiet. I vad förslaget gäller extra ordinarie lärartjänster innebär det, att dylika tjänster — även adjunktstjänster i Ce 29 — skulle tillsättas i samma ordning som utredningen förordat beträffande ordinarie tjänster i lägre lönegrad än Ca 29, dock att folkskolinspektören och icke överstyrelsen skulle pröva ordningsföljden mellan de sökande, varjämte besvär över inspektörens beslut skulle kunna anföras hos överstyrelsen, vars beslut i dylikt fall ej skulle kunna överklagas.

I anslutning till vad jag för egen del nyss förordat beträffande tillsättningen av ordinarie tjänster i Ca 25 och Ca 27, finner jag icke påkallat att nu göra någon ändring i de för närvarande gällande grunderna för tillsättningen av motsvarande extra ordinarie tjänster. Skäl synes icke heller föreligga för att under provisorietiden beträffande de extra ordinarie tjänsterna i 29 lönegraden tillämpa ett annat tillsättningsförfarande än det nuvarande.

Vad jag nu anfört bör dock icke gälla vid tillsättning av extra ordinarie lärare, som inom befordringsgången placerats i Ce 25; för dylik lärare synes böra tillämpas samma bestämmelser som beträffande annan icke-ordinarie lärare än extra ordinarie lärare.

Beträffande tillsättningen av extra ordinarie folkskollärartjänst i Ce 23 på högstadiet torde, i enlighet med vad jag i det föregående förordat beträffande tillsättningen av ordinarie tjänst i nämnda

lönegrad, böra tillämpas folkskolestadgans bestämmelser om förordnande av extra ordinarie folkskollärare i folkskolan.

A n n a n i c k e - o r d i n a r i e lärare i kunskapsämnen på högstadiet än nu sagts bör, på sätt skolstyrelseutredningen förordnat, förordnas av skolstyrelsen, med möjlighet till besvär hos skolöverstyrelsen, därest förordnandet avser minst en hel termin med full tjänstgöring.

Jag behandlar härefter frågan om **f ö r f l y t t n i n g s s k y l d i g h e t**. I likhet med skolöverstyrelsen och skolstyrelseutredningen anser jag, att för **o r d i n a r i e** lärare på försöksskolans högstadium bör stadgas samma förflyttningsskyldighet, som enligt 13 § **B**. Saar gäller för ordinarie lärare vid högre kommunal skola. Detta bör alltså vara fallet även beträffande ordinarie folkskollärare i **C a 23**.

Beträffande ordinarie lärare vid statlig skola har skolstyrelseutredningen väckt frågan, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för att påskynda en övergång till enbart kommunalt anställda lärare i enhetsskolan, exempelvis genom införande av skyldighet för nyanställda statliga lärare att övergå å motsvarande kommunal anställning, om den statliga skolan omorganiserats till enhetsskola. Skolöverstyrelsen har däremot i detta hänseende ansett bestämmelserna i kungörelsen 1951: 598 om skyldighet för vissa ordinarie lärare vid statlig skola att fullgöra tjänstgöring på försöksskolas högstadium vara tillräckliga under provisorietiden. För egen del är jag icke beredd att i förevarande sammanhang upptaga frågan om skyldighet för ordinarie lärare vid statlig skola att låta förflytta sig till ordinarie tjänst i enhetsskolan. Det torde därför få anstå med åtgärder i syfte att förbereda och underlätta en dylik förflyttning av lärarkåren i de statliga realskolorna. Tills vidare synes bestämmelserna i kungörelsen 1951: 598 tillfyllest för att eliminera i förevarande avseende eljest uppkommande svårigheter vid successiv avveckling av realskola i försöksdistrikt.

Jag har nu redogjort för min ståndpunkt till de frågor angående provisoriskt tillsättningsförfarande och förflyttningsskyldighet, beträffande vilka grunderna för den administrativa regleringen torde böra underställas riksdagens prövning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att senare, efter förslag av skolöverstyrelsen, meddela närmare bestämmelser i dessa hänseenden.

I ärendet har av skolöverstyrelsen och skolstyrelseutredningen även framlagts förslag rörande disciplinära bestämmelser, tjänstgöringsbetyg m. m. Dessa frågor torde icke vara av beskaffenhet att behöva underställas riksdagens prövning. Även härutinnan torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av skolöverstyrelsen, meddela närmare bestämmelser. I förevarande sammanhang anser jag mig dock böra något beröra ett av dessa spörsmål, nämligen de disciplinära bestämmelserna. På denna punkt har överstyrelsen och skolstyrelseutredningen redovisat olika uppfattningar. Överstyrelsen har ansett, att disciplinära frågor beträffande ordinarie lärare på högstadiet under provisorietiden bör prövas av överstyrelsen, med möjlighet till besvär hos Kungl. Maj:t över överstyrelsens beslut. Skolstyrelseutredningen har däremot på anförda skäl förordnat, att folkskolestadgans för närvarande på högstadiet tillämpade disciplinära bestämmelser alltjämt tills vidare bör gälla. Jag anser för egen del, att det vid utfärdandet av närmare bestämmelser i ämnet bör övervägas, huruvida icke

under provisorietiden i varje fall beslut om vissa mera ingripande disciplinära åtgärder mot ordinarie lärare, såsom mistning av befattning för viss tid eller skiljande från befattning för alltid, bör för att bli gällande underställas överstyrelsens prövning; genom besvär bör dessa frågor givetvis under alla förhållanden kunna bringas under Kungl. Maj:ts prövning.

Motioner.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Andersson* (I:491) och den andra inom andra kammaren av herr *Widén m. fl.* (II:618), i vilka hemställts att ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försökskolans högstadium och extra ordinarie dylika tjänster i Ce 29 för försöksdistrikt med särskilt utpräglad lärarbrist tillsättes av skolöverstyrelsen, att övriga extra ordinarie tjänster tillsättes på samma sätt som för närvarande vid de kommunala realskolorna samt att vid ledigförklarande, yttranden och upprättande av förslag till ovannämnda tjänster förfares på sätt i motionen angivits.

Till stöd för det motionsvis framförda yrkandet har anförts huvudsakligen följande.

Vilket system som än kommer att väljas, kommer det av uppenbara skäl att få provisorisk karaktär. Under sådana förhållanden synes den närmast till hands liggande lösningen vara den av skolöverstyrelsen föreslagna. Skolöverstyrelsen framlade den 9 november 1953 ett förslag. Detta modifierades med anledning av 1951 års skolstyrelseutrednings förslag och innebär följande:

Ordinarie lärartjänster.

Ledigförklaras av den lokala skolstyrelsen, lokala skolstyrelsen avger förslag, folkskoleinspektören yttrar sig över ansökningarna, varefter överstyrelsen utnämner tjänstinnehavaren.

Extra ordinarie bristtjänster i Ce 29.

Tillsättes på samma sätt som ordinarie tjänster.

Övriga icke ordinarie tjänster.

Tillsättes på samma sätt som vid de kommunala realskolorna. Folkskoleinspektören bör dock liksom hittills avge yttrande, när förordnandet beräknas omfatta minst en termin med full tjänstgöring.

Fördelarna med ovanstående system i jämförelse med departementschefens förslag är först den större enhetligheten. I stort sett blir här fråga om endast två tillsättningsförfaranden, ett för ordinarie tjänster och ett för extra ordinarie. Att tjänsterna i lönegrad 29 är ett specialfall är erkänt av alla, och även de extra ordinarie tjänsterna i denna lönegrad bör därför tillsättas av skolöverstyrelsen. Det torde i detta fall dock inte komma att röra sig om ett så stort antal, att det bryter den mer enhetliga karaktären i denna uppläggnings. Det synes vidare vara en fördel, att skolöverstyrelsen med detta förfaringssätt skulle ernå större möjligheter att följa lärartillsättningen under denna försöksperiod samt dessutom kunna bidra till att de olika skolorna får sitt behov av olika slags lärarkrafter tillgodosett.

Bestämmelser om statsbidrag m. m. för verksamheten i försöksskolans klass 9 y.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 137 (avsnitt III, s. 56—59) föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl för budgetåret 1954/55 provisoriskt reglera vissa av departementschefen angivna, med verksamheten i försöksskolans klass 9 y sammanhängande frågor rörande statsbidrag m. m.

I propositionen 1953:126 begärdes bemyndigande för Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 provisoriskt reglera anställningsförhållanden m. m. för lärare och handledare i den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y ävensom meddela föreskrifter rörande avlöning och annan ersättning till dessa samt rörande statsbidrag härtil i enlighet med vad som i övrigt gäller rörande dylikt statsbidrag på försöksskolans högstadium.

Riksdagen lämnade det begärda bemyndigandet (SU 139, rskr 276). Statsutskottet underströk i sitt utlåtande angelägenheten av att den provisoriska regleringen utformades under hänsynstagande till de icke oväsentliga kostnadsökningar och svårigheter i övrigt, som torde uppkomma för skoldistriktet i och med att försöksverksamheten igångsattes i klass 9 y.

Föreskrifter i angivna hänseenden rörande verksamheten i klass 9 y har intagits i de i det föregående omnämnda, av Kungl. Maj:t den 30 juni 1953 utfärdade särskilda bestämmelserna beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetskola. I förevarande avsnitt av propositionen nr 137 har lämnats en redogörelse för den huvudsakliga innebörden av nämnda föreskrifter, till vilken redogörelse torde få hänvisas.

Departementschefen har anfört följande.

De särskilda bestämmelser för försöksverksamheten med nioårig enhetskola, som Kungl. Maj:t utfärdat den 30 juni 1953, gäller längst intill utgången av budgetåret 1954/55. Beträffande anställnings- och avlöningsförhållanden för lärarpersonalen i försöksskolans klass 9 y samt med den förberedande yrkesundervisningen sammanhängande statsbidragsfrågor har 1953 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 göra en provisorisk reglering. Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår hur detta provisorium närmare utformats. Såsom jag tidigare framhållit torde förevarande spörsmål böra ytterligare utredas i anslutning till erfarenheterna av det första försöksåret — 1953/54 — i klass 9 y, innan ett mera definitivt förslag kan framläggas. I samband med att riksdagen nu får del av innebörden i de för närvarande gällande provisoriska bestämmelserna, torde därför böra utverkas riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att jämväl för budgetåret 1954/55 provisoriskt reglera ifrågakvarande förhållanden beträffande den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y. Den mera definitiva utformningen av här avsedda bestämmelser rörande

den förberedande yrkesundervisningen skulle då komma jämsides med att för 1955 års riksdag anmäles frågan om utformningen av övriga ifrågavarande bestämmelser beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetskola för tiden efter utgången av budgetåret 1954/55.

Huruvida för nästa budgetår några ändringar bör vidtagas i de utfärdade provisoriska bestämmelserna rörande den förberedande yrkesundervisningen torde få bero på vad Kungl. Maj:t efter framställning av skolöverstyrelsen i detta hänseende kan finna omedelbart erforderligt, sedan det första försöksåret i klass 9 y gått till ända.

Elevintagningen i högre skolor i Stor-Stockholm m. m.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 137 (avsnitt IV, s. 59—99) föreslagit riksdagen att

a) medgiva att ur det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter må i enlighet med de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelar, bestridas statens andel för budgetåret 1954/55 i kostnaderna för den gemensamma intagningsnämndens i Stockholm verksamhet;

b) medgiva inrättande från och med budgetåret 1955/56 av ordinarie tjänster i läroämnen vid den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm och vid övriga i folkskolan inbyggda realskolelinjer;

c) godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande statsbidrag från och med budgetåret 1954/55 till avlöning åt lärare i läroämnen på nu angivna linjer.

Skolöverstyrelsens förslag.

I skrivelse till skolöverstyrelsen den 17 december 1952 anhöll Stockholms folkskoledirektion, att överstyrelsen måtte medge en sådan tolkning av gällande bestämmelser om lärjungeområde för läroverken, att 5-årig realskola och 4-årig realskola finge anses meddela undervisning av samma art, och att som en följd därav lärjunge i realskolan måtte kunna hänvisas till den från kommunikationssynpunkt mest tillgängliga realskolan, vare sig denna vore 4-årig eller 5-årig.

Sedan överstyrelsen över ansökningen inhämtat yttranden från därav berörda grannkommuner till Stockholm, överlämnade överstyrelsen med yttrande av den 27 april 1953 handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t, varvid överstyrelsen dels avstyrkte bifall till folkskoledirektionens förslag, dels ock hemställde om utredning av frågan om olika skolformers lärjungeområden och därmed sammanhängande problem.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 mars 1953 hemställde Stockholms folkskoledirektion därjämte, enligt uppdrag av stadsfullmäktige, dels att Kungl. Maj:t måtte utfärda bestämmelser, gällande från och med år 1953, angående samordning av elevintagningen i första klassen av femårig realskola och sjuårig flickskola samt motsvarande klasser av stadens nioåriga försöksskolor — varvid det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma, huruvida dessa bestämmelser skulle avse såväl de nioåriga skolorna av 1947 års typ som de examensfria enhetsskolorna — ävensom beträffande den centrala intagningsnämnd, som skulle handha den samordnade intagningen, dels ock att Kungl. Maj:t måtte meddela vissa föreskrifter rörande arvode åt ledamot av intagningsnämnden m. m.

Över denna framställning avgavs yttranden av statsläroverkens i Stockholm rektorskonvent och, den 7 maj 1953, av skolöverstyrelsen.

Genom beslut den 5 juni 1953 fann Kungl. Maj:t gott att, med anledning av vad i förevarande ärenden dittills förekommit, anbefalla skolöverstyrelsen att, med beaktande av vad i folkskoledirektionens ansökningar och däröver avgivna yttranden anförts, verkställa utredning av frågan om olika skolformers lärjungeområden och i samband därmed frågan om samordnad elevintagning i parallella skolor av olika form inom ett eller flera närbelägna lärjungeområden eller skoldistrikt jämte med denna utredning och de förslag i ämnet, vartill överstyrelsen kunde finna anledning, inkomma till Kungl. Maj:t.

Till åttlydnad härav har *skolöverstyrelsen* den 10 november 1953 avgivit utredning och förslag angående »olika skolformers lärjungeområden och samordnad elevintagning i Stor-Stockholm».

Beträffande utredningens avgränsning har överstyrelsen anført, att enligt överstyrelsens uppfattning förutsättningar för närvarande saknas för att frågan om lärjungeområden för landet i dess helhet skall kunna upptagas till behandling. Det blir enligt överstyrelsen säkerligen nödvändigt att för lösningen av detta problem räkna med samverkan från skolväsendets mellaninstanser. Föreliggande utredning har därför i stort sett begränsats till att gälla *förhållandena i Stockholms stad och dess grannkommuner*.

Överstyrelsen har i förevarande utredning hemställt,

att K u n g l. M a j : t måtte
dels för Stockholms stad och dess grannkommuner utfärda vissa bestämmelser rörande intagning av inträdessökande till offentliga läroanstalter, vilkas undervisning avser att leda till realexamen eller praktisk realexamen eller avgångsbetyg från enhetsskolans klass 9 g eller 9 a,

dels förordna, att Stockholms stad skall vara indelad i två realskoleområden, det ena omfattande stadsdelarna norr om Mälaren, Årstaviken och Hammarbyleden, det andra omfattande stadsdelarna söder därom,

dels föreskriva, att för Stockholms stad skall inrättas en för båda realskoleområdena gemensam intagningsnämnd,

dels, under förutsättning att Stockholms stad därom inger underdånig framställning, medge sådan utvidgning av försöksverksamheten, att denna kommer att omfatta samtliga överlärardistrikt inom det södra realskoleområdet,

dels ock medge, att såsom ett led i den utvidgade försöksverksamheten klasserna 1⁵ och 2⁵ vid högre allmänna läroverket i Enskede samt vid samrealskolorna i Brännkyrka och Gubbängen må successivt avvecklas från och med läsåret 1954/55,

samt att Kungl. Maj:t måtte föreslå r i k s d a g e n

att fatta principbeslut om inrättande av ordinarie ämneslärartjänster i lönegraderna Ca 27 och Ca 29 vid Stockholms stads försöksskolor av 1947 års typ från och med den 1 juli 1955,

att besluta, att statsbidrag till lärarlöner vid i folkskolan inbyggda realskolelinjer skall utgå i samma omfattning som till de högre kommunala skolorna från och med den 1 juli 1954,

att bevilja en höjning av anslaget till intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter med förslagsvis 4.500 kronor utöver det belopp, som överstyrelsen föreslagit i sina anslagsäskanden för budgetåret 1954/55, samt

att föreskriva, att de ökade statsbidrag och de bestämmelser om samordnad intagning, som kan komma att beslutas, skall förbindas med åläggande för Stockholms stad att vidtaga åtgärder för erforderlig förstärkning av den personal, som har att pedagogiskt och administrativt leda 1947 och 1949 års skolor,

ävensom att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga överstyrelsen

att utfärda närmare föreskrifter beträffande samordnad intagning vid olika skolor inom Stockholms realskoleområden,

att utfärda övergångsbestämmelser för de tre statliga läroverk, vid vilka klasserna 1⁵ och 2⁵ avses skola successivt nedläggas från och med läsåret 1954/55,

att fastställa antalet nybörjaravdelningar inom den teoretiska linjen av 1947 års försöksskolor och antalet tvåspråkiga avdelningar i sjunde klassen av 1949 års försöksskolor samt

att fastställa tim- och kursplaner för realskola med tre- och fyraåriga lärokurser vid högre allmänna läroverket i Enskede samt samrealskolorna i Brännkyrka och Gubbängen.

De i första punkten av överstyrelsens förslag avsedda bestämmelserna rörande intagningen har av överstyrelsen utformats på följande sätt.

Inträdessökande, som tillhör Stockholms stad eller någon dess grannkommun och som där önskar erhålla undervisning ledande till realexamen eller praktisk realexamen vid offentlig läroanstalt eller avgångsbetyg från enhetsskolans klass 9 g eller 9 a, skall för *intagning i första respektive sjunde klassen* vara hänvisad till sådan inom hans hemkommun befintlig läroanstalt, vilken äger rätt att anställa *realexamen* eller *praktisk realexamen* på önskad utbildningslinje eller meddela *avgångsbetyg från enhetsskolans klass 9 g och 9 a*. Dock må han kunna intagas vid annan dylik läroanstalt, därest denna finnes vara för honom från kommunikationssynpunkt uppenbart mera lättillgänglig eller eljest särskilda skäl därtill föranleda.

Är inträdessökande, som tillhör Stockholms stad eller någon dess grannkommun, icke på grund av vad nyss sagts för undervisning å önskad utbildningslinje hänvisad till läroanstalt inom hemkommun, äger han rätt att å denna utbildningslinje vinna inträde vid offentlig läroanstalt i Stockholm eller någon dess grannkommun på samma villkor som inträdessökande från sistnämnda kommuner. Såsom särskild utbildningslinje skall därvid räknas dels till realexamen ledande linje, dels till viss typ av praktisk realexamen ledande linje, dels ock beträffande inträdessökande från överlärardistrikt i Enskede och Brännkyrka linje, som avslutas med enhetsskolans klass 9 g och/eller 9 a.

Vad nu sagts om hemkommun skall även gälla området för viss för skoländamål inrättad kommunal samfällighet samt realskoleområde.

Till Stockholms grannkommuner beräknas här höra städerna Nacka, Sundbyberg, Solna, Djursholm och Lidingö, köpingarna Stocksund, Danderyd, Täby, Sollentuna och Saltsjöbaden samt landskommunerna Vallentuna, Upplands-Väsby, Ljusterö, Österåker, Värmdö, Djurö, Gustavsberg, Boo, Järfälla, Ekerö, Färingsö, Huddinge, Botkyrka, Österhaninge, Tyresö och Upplands-Bro.

Över skolöverstyrelsens förslag har yttranden avgivits av överståthållarämbetet — efter hörande av Stockholms stad — och av länsstyrelsen i Stockholms län — efter hörande av följande grannkommuner till Stockholm, nämligen Danderyd, Djursholm, Gustavsberg, Huddinge, Järfälla, Lidingö, Nacka, Saltsjöbaden, Sollentuna, Solna, Stocksund, Sundbyberg, Täby, Vallentuna och Österåker — samt av statskontoret, Läroverkslärarnas riksförbund och Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening. Därjämte har skrifter i ämnet inkommit från Stockholms förorters arbetsnämnd, Hökarängens folkskolas föräldraförening, Brännkyrka läroverks föräldraförening, kollegiet vid kommunala gymnasiet och samrealskolan i Gubbängen samt kollegiet vid högre allmänna läroverket i Enskede.

I anslutning till skolöverstyrelsens förslag har vidare Stockholms stadsfullmäktige, enligt beslut den 15 februari 1954, i skrivelse till Kungl. Maj:t dels hemställt att få utvidga försöksverksamheten inom Stockholms skoldistrikt, dels ock meddelat att stadsfullmäktige beslutat godkänna ett av stadens vederbörande myndigheter upprättat förslag till förstärkning av folkskoledirektionens organisation. Över denna framställning har yttrande avgivits av överståthållarämbetet. Skolöverstyrelsen har under hand tagit del av stadsfullmäktiges beslut och i anledning därav inkommit med yttrande rörande den beslutade personalförstärkningen.

Verksamheten med ovannämnda nioåriga skolor av 1947 års typ i Stockholm omfattar nu tolv överlärardistrikt.

För verksamheten vid dessa skolor gäller tills vidare särskilda av Kungl. Maj:t den 30 juni 1952 utfärdade bestämmelser. Vid skolorna anordnas i klasserna 7—9 undervisning dels på teoretisk linje, avseende realskolans kurser dels på praktisk linje. Nionde klassen upprättas som en frivillig klass, tillhörande folkskolans högre avdelning.

I klass 7 på den teoretiska linjen må endast intagas elev, som i klasserna 5 och 6 deltagit i undervisningen i engelska och vid slutet av vårterminen i sistnämnda klass i de tio ämnena och ämnesgrenarna kristendomskunskap, tal- och läsövningar, skrivning och språklära, rättstavning, tillämpad räkning, mekanisk räkning, geografi, naturkunnighet, historia och engelska såsom vitsord erhållit en betygssumma av minst 16 betygsheter, därav sammanlagt minst 6,5 betygsheter i ämnesgrenarna tal- och läsövningar, skrivning och språklära, tillämpad räkning och ämnet engelska. Med lärjungar, som genomgått nionde klassen av den teoretiska linjen, äger folkskoledirektionen anställa realexamen.

På den praktiska linjen är sjunde klassen upplagd i huvudsak som en sjunde klass i folkskolan. I åttonde och nionde klass förekommer under 18 veckotimmar teoretisk undervisning i kristendom, modersmålet, samhällslära, matematik med bokföring, engelska och hälsolära samt undervisning i gymnastik och musik, återstoden av undervisningstiden ägnas i åttonde klassen åt förberedande yrkesorientering samt i nionde klassen åt förberedande yrkesutbildning vid yrkesskolor och i näringslivet.

I fråga om lärare och statsbidrag till deras avlönande gäller beträffande den teoretiska linjen under budgetåren 1952/53 och 1953/54 med vissa undantag samma föreskrifter som tidigare gällde för försöksverksamheten med nioårig enhetsskola, nämligen bestämmelserna i kungl. brev den 8 juni 1951 med däri sedermera vidtagna ändringar. För lärarna i kunskapsämnen skall finnas extra ordinarie adjunktstjänster och ämneslärartjänster i Ce 27 respektive Ce 25 samt, vid skola där verksamheten omfattar även klass 9, adjunktstjänster i Ce 29. Antalet nu angivna tjänster skall utgöra omkring tre fjärdedelar av sammanlagda antalet heltidstjänster i kunskapsämnen på högstadiet. Antalet tjänster i Ce 29 har av Kungl. Maj:t för läsåret 1953/54 bestämts till högst nio. Övriga lärare i kunskapsämnen anställas som extra eller extra ordinarie i huvudsak enligt bestämmelserna om reglerad befordringsgång för vissa icke-ordinarie lärare i läroämnen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Till avlöning åt lärare i kunskapsämnen vid 1947 års skolor utgår statsbidrag högst med samma belopp som skulle ha utgått, om läraren varit folkskollärare i folkskolan, med vanligt avdrag för kommunens bidrag [Ce 19 (lkl 19—21) — kommunbidrag = belopp varierande mellan 9 668 och 10 964 kronor alltefter löneklass].

För undervisningen å den praktiska linjen må enligt förutnämnda kungl. brev den 30 juni 1952 anställas lärare, som av folkskoledirektionen prövas lämpliga för ändamålet. Arvode åt timlärare i praktiskt ämne å den praktiska linjen bestämmas av direktionen. Statsbidrag till dylikt arvode utgår under budgetåren 1952/53 och 1953/54 med 78 procent av timarvode TC 15 för det högsta antal timmar per läsår, som skolöverstyrelsen bestämmer.

Verksamheten vid 1949 års skolor, som startats i fem överlärardistrikt och därjämte bedrivs vid särskilda folkskolor i vissa andra överlärardistrikt är försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. För dessa skolor gäller alltså med avseende å lärare och statsbidrag m. m. de i föregående avsnitt om inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. berörda, av Kungl. Maj:t den 30 juni 1953 utfärdade särskilda bestämmelserna beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola.

Departementschefen.

Departementschefen har inledningsvis framhållit, att skolöverstyrelsens ifrågavarande förslag endast i vissa avseenden är av beskaffenhet att behöva underställas riksdagens prövning. De olika föreslagna åtgärderna har emellertid ett sådant sammanhang med varandra, att departementschefen icke ansett sig kunna begränsa sig till att blott behandla de spörsmål, för vilkas lösning kräves riksdagens medverkan.

Departementschefen har vidare anfört i huvudsak följande.

I den föreliggande utredningen — som i stort sett begränsats till förhållandena i Stockholms stad och dess grannkommuner — har gjorts en kartläggning av möjligheterna till realskoleutbildning inom Stor-Stockholm. Av denna framgår beträffande Stockholms stad, att dess läroverksorganisation — flickskolor och praktiska realskolor inräknade — inom några år skulle behöva fördubblas, om man för de växande årsklasserna vill uppehålla samma möjligheter till realskoleutbildning i nämnda skolformer, som förelåg läsåret 1951/52. Samtidigt framgår, att inom staden föreligger väsentligt olika möjligheter till dylik utbildning i Enskede-Brännkyrkaområdet och i staden i övrigt. Medan man inom staden i övrigt skulle kunna upprätthålla ungefär samma platstillgång som hittills i klasserna 1⁴, 1⁵, 1⁶ och 1⁷, motsvarande omkring 40 procent av årskullen, om platserna helt tas i anspråk för innerstadens och de västra stadsdelarnas barn samt, i begränsad omfattning, barn från vissa grannkommuner, kommer inom Enskede-Brännkyrkaområdet under perioden 1954—57 endast att finnas plats i klass 1⁵ för 9—7 procent av barnen i detta område. Antalet barn i folkskolans normalklass 4 inom sistnämnda område beräknas höstterminen 1956 vara i det närmaste lika stort som motsvarande antal barn var i hela staden läsåret 1950/51. För att i Enskede-Brännkyrkaområdet ge plats i klass 1⁵ för lika många barn, som i staden i övrigt beräknas kunna få plats i denna klass — motsvarande 25—28 procent av årskullen — skulle det om två år behövas 6—8 nya läroverk.

Realskoleutbildningsmöjligheterna i Stockholm kommer således att inom några år bli mycket begränsade i förhållande till de ökande årskullarna, om ej särskilda åtgärder vidtages. Betygspoängen för intagning i klass 1⁵ låg i Stockholm redan hösten 1953 3½ poäng högre än det föreskrivna minimumtalet 13½. Visserligen kan påvisas orter med ännu högre poängkrav, men häremot må anföras, att problemen i Stockholm, om man räknar i absoluta tal, har en för landet enastående storlek.

Emellertid har även Stockholms grannkommuner intresse av tillgången på realskoleutbildningsmöjligheter inom Stockholm. Sålunda undervisades höstterminen 1952 i stadens statliga och högre kommunala skolors nybörjarklasser 732 elever från andra kommuner, i regel grannkommuner. Nämnda antal motsvarade 17 procent av totalantalet elever i dessa klasser. Åtskilliga av de »främmande» eleverna kom från grannkommuner med egna realskolor. Flera av de större grannkommunerna har, relativt sett, samma eller ännu svårare problem i fråga om platstillgång som Stockholm. Det skall också framhållas, att vissa av grannkommunerna i sin tur i betydligt större relativ omfattning än Stockholm tar emot »främmande» elever.

Skolöverstyrelsen framhåller nu, efter sin undersökning av skolförhållan-

dena i Stockholm och dess grannkommuner, att det i fråga om realexamenslinjerna är nödvändigt att genomföra en begränsning av den frihet, som hittills rått vid valet av skolform för realskoleutbildning. Enligt överstyrelsens förslag skall lärjunge inom Stor-Stockholmsområdet, som önskar allmän realskoleutbildning eller praktiskt betonat realskoleutbildning vara hänvisad till sådan inom hemkommunen befintlig läroanstalt, som äger rätt att anställa realexamen eller praktisk realexamen på önskad utbildningslinje. Motsvarande hänvisning till enhetsskolans högstadium skall ske beträffande elev, som önskar erhålla avgångsbetyg från anhetsskolans klass 9 g eller a. Sökande från sådan kommun i Stor-Stockholm, där nu avsedd realskoleutbildning ej meddelas, skall hänvisas till läroanstalt i annan kommun i Stor-Stockholm, där den önskade utbildningen tillhandahålles.

Överstyrelsens förslag innebär vidare, att Stockholms stad skall indelas i två realskoleområden — det ena omfattande Enskede-Brännkyrkaområdet och det andra området omfattande staden i övrigt — vilka i avseende å intagningshänvisningen skall jämföras med kommun. Ökade möjligheter till realexamensutbildning inom det södra området avses skola ske genom utbyggnad av 1947 års skolor under en övergångstid, samtidigt som inom samtliga överlärdistrikter inom området skall startas försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. Intagningen i Stockholm skall samordnas genom en för båda realskoleområdena gemensam intagningsnämnd. Intagningen till realexamensutbildning i det södra området skall anknyta till folkskolans sjätte klass.

Jag har nu angivit huvudlinjerna i överstyrelsens förslag, i vad det gäller en organisatorisk omläggning av elevintagningen i de högre skolorna i Stor-Stockholm. Innan jag går in på behandlingen av de olika detaljerna i överstyrelsens förslag, vill jag ange min principiella ståndpunkt till de nu nämnda huvudlinjerna.

Såsom överstyrelsen framhållit innebär förslaget i dessa avseenden en begränsning i den frihet, som föräldrarna såväl i Stockholm som i dess grannkommuner hittills haft, när det gäller att placera barnen i önskad skolform. Den till följd av de växande årskullarna starkt stigande bristen på nybörjarplatser i Stockholms realskolor medför emellertid inför den önskade övergången till realskoleutbildning en betygshets, vars menliga inverkan på eleverna och på skolarbetet allmänt omvitnats. Såsom jag framhållit kommer denna tävlan om nybörjarplatserna i realskolan i Stockholm att ytterligare skärpas under de närmaste åren, därest icke särskilda åtgärder vidtages. Planeringsåtgärderna måste alltså gå i den riktningen, att betygshetsen icke ökas utan att den i stället i möjligaste mån elimineras. Detta måste betecknas som ett synnerligen angeläget önskemål.

För S t o c k h o l m s g r a n n k o m m u n e r, där realskolorna i allmänhet är fyraåriga, innebär förslaget, att hittills medgiven valfrihet mellan femårig realskola i Stockholm och fyraårig realskola i hemkommunen försvinner. De elever i grannkommuner med realskola, som önskar avlägga realexamen, blir enligt förslaget hänvisade till hemkommunernas realskolor. I den mån dessa är fyraåriga blir skolgången till realexamen ett år längre än vid femårig realskola. Detta kan emellertid elimineras genom användning av det s. k. Stockunds-systemet, d. v. s. övergång till klass 2⁴, sedan engelska lästs i folkskolans klass 5 och 6. Efterfrågan på platser i grannkommu-

nernas realskolor kommer dock under alla förhållanden att öka, sedan de elever, som önskar realexamensutbildning, utestängts från Stockholms realskolor. Ett genomförande av överstyrelsens förslag ställer alltså ökade krav på grannkommunernas förmåga att tillhandahålla sina barn önskad utbildning i högre skolor. Enligt min mening är det i och för sig ingalunda önskvärt att begränsa den frihet att placera barnen i Stockholms realskolor, som hittills åtnjutits också av de grannkommuner, som själva har realskolor. I nuvarande prekära läge för Stockholms stad synes det emellertid nödvändigt att tills vidare förbehålla realskolorna i Stockholm i första hand för stadens egna barn och barn från de grannkommuner, som själva ännu icke kunnat ordna med högre utbildning. Såsom överstyrelsen framhållit, kommer härtill den mera positiva synpunkten, att det icke heller är tillfredsställande för planeringen och utvecklingen av befintliga och planerade realskolor eller högstadieskolor i Stockholms grannkommuner, att en stor del av de för teoretiska studier mest lämpade eleverna söker sig till skolor i Stockholm.

Av dessa skäl ansluter jag mig i princip till överstyrelsens förslag, i vad det gäller gränsdragningen mellan Stockholm och de av dess grannkommuner, som själva kan erbjuda realskoleutbildning. Det skulle emellertid, anser jag, vara oskäligt att utan vissa möjligheter till uppskov omedelbart tillämpa de föreslagna bestämmelserna för ifrågavarande grannkommuner i samtliga fall. Till detta spørsmål återkommer jag i det följande.

Flera av grannkommunerna är i färd med att planera och utvidga möjligheterna till sådan utbildning, som anknyter till folkskolan. Med den principiella ståndpunkt jag nyss intagit vill jag understryka angelägenheten av att en dylik utveckling sker inom samtliga av förevarande förslag berörda grannkommuner. I likhet med överstyrelsen och länsstyrelsen får jag i anslutning härtill framhålla önskvärdheten av att frågor av denna art blir föremål för interkommunalt samarbete i lämplig form.

Vad därefter *S t o c k h o l m s s t a d* beträffar, så gäller problemet här att snabbt utvidga möjligheterna till realskoleutbildning, för att för de starkt växande årskullarna skall kunna ges relativt sett samma tillfällen till dylik utbildning, som hittills förelegat. I enlighet med de vid 1951 års riksdag (prop. 136, SU 167, rskr 310) förordade riktlinjerna för de högre skolornas utveckling under övergångstiden före enhetsskolans införande har Stockholms stad i detta hänseende valt den utväg, som innebär inrättande av i folkskolan inbyggda realskolelinjer, de s. k. 1947 års skolor. I dessa läses engelska i klass 5 och 6, varefter för de elever, som önskar realexamensutbildning och uppfyller vissa härför uppställda villkor, följer en treårig realskolelinje, som avslutas med realexamen. Vid sidan av den teoretiska examenslinjen finnes i 1947 års skolor en likaledes treårig praktiskt betonad linje utan realexamen. 1947 års skolor har hittills upprättats i 12 överlärardistrikt, varav 9 inom Enskede-Brännkyrkaområdet. Därjämte har inom vissa överlärardistrikt startats försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, de s. k. 1949 års skolor. I fem överlärardistrikt med 1947 års skolor har på lågstadiet från och med innevarande läsår startats verksamhet av 1949 års typ.

Av skolöverstyrelsens undersökning framgår med all tydlighet, att Enskede-Brännkyrkaområdet intar en särpräglad ställning i fråga om tillgången på realskoleutbildningsmöjligheter. I detta område kommer inom några

är att finnas över hälften av det totala antalet barn i normalklass 4 av Stockholms folkskolor. I området finnes endast tre läroverk, medan i övriga delar av staden finnes sexton dylika. I området finnes vidare icke någon praktisk realskola eller kommunal flickskola.

Upprättandet i tämligen stor omfattning av 1947 års skolor i Enskede-Brännkyrkaområdet har icke kunnat medverka till en minskning av den framför allt i folkskolans fjärde klass skärpta betygshetsen. Övergången till 1947 års realexamenslinjer sker ju nämligen först från folkskolans sjätte klass. Ansökan om övergång till klass 1⁵ är nu fri för alla barn i folkskolans fjärde klass i hela Stockholm. Om det skall vara möjligt att under övergångstiden före enhetsskolans genomförande ordna tillfredsställande realskoleutbildningsmöjligheter inom Stockholm efter den linje, som staden i enlighet med av statsmakterna givna riktlinjer hittills tillämpat och i fortsättningen vill tillämpa, torde det vara ofrånkomligt att, på sätt överstyrelsen föreslagit, avskilja Enskede-Brännkyrkaområdet till ett särskilt realskoleområde. Först därigenom vinner man syftet att genom en utbyggnad av 1947 års skolsystem kunna eliminera betygshetsen i folkskolan inför övergången till realskoleutbildning. Först därigenom kan man nämligen samordna intagningen inom detta stora område till att gälla övergång enbart från folkskolans sjätte klass. Samtidigt kan genom denna anordning realskoleutbildningsmöjligheterna inom stadens övriga delar bevaras i stort sett oförändrade i förhållande till den på dessa stadsdelar belöpande andelen i årskullarna. Härtill kommer att 1947 års realskolelinjer i det södra området får ta hand även om de elever, som med ett oförändrat intagningssystem skulle ha kunnat lyckas komma in i klass 1⁵; rekryteringen till dessa nya skolor blir således från begåvnings synpunkt icke ensidig och skolorna får därför, såsom överstyrelsen anför, bättre möjligheter att under de närmaste åren fylla sina maktpåliggande uppgifter.

Ett ytterligare skäl för att Enskede-Brännkyrkaområdet avskiljes till ett särskilt realskoleområde, är skolöverstyrelsens och stadens önskan, att området så småningom helt omvandlas till försöksdistrikt med nioårig enhetsskola. Detta önskemål bör enligt min mening tillgodoses. Att låta hela staden bli försöksdistrikt — en möjlighet som diskuterats inom folkskoledirektionen men tills vidare avvisats — är av olika skäl icke görligt. Men det skulle från försökssynpunkt och ur organisatorisk synvinkel icke heller vara lämpligt att inom Enskede-Brännkyrkaområdet bedriva en försöksverksamhet med nioårig enhetsskola i full anknytning med ett så rikt facetterat högre skolsystem, som det norra realskoleområdet erbjuder. Det kan väl möjligen från något håll riktas en principiell invändning redan mot det förhållandet, att i det södra området jämsides med försöksverksamheten med nioårig enhetsskola skall förekomma realexamenslinjer i den omfattning, som överstyrelsen och folkskoledirektionen avser. Såsom framgår av vad jag nyss anført, är det emellertid här fråga om övergångsanordningar i avvaktan på enhetsskolans genomförande. Enligt min uppfattning skulle det vara helt ogörligt att för ett område av denna storlek utan dylika anordningar genomföra en försöksverksamhet med enhetsskola.

Det har i den allmänna diskussionen från vissa håll gjorts gällande, att överstyrelsens förslag skulle medföra en »bildningsspärr vid Hammarbyleden» för eleverna i det södra området. Såsom föredragande borgarrådet anført, kan ett dylikt påstående få något sakligt fog för sig endast om förslagens genomförande skulle för det södra området medföra en sämre utbild-

ning på realskolestadiet än den som meddelas i det norra området. Något dylikt är uppenbarligen icke avsett. Såväl från överstyrelsens som från stadens sida har tvärtom mycket starkt understrukits vikten av att realskoleorganisationen i det södra området får en med det norra området likvärdig standard, såväl personellt som materiellt.

Med dessa överväganden ansluter jag mig i princip till skolöverstyrelsens förslag även i fråga om den organisatoriska omläggningen av elevintagningen inom Stockholm.

Jag övergår härefter till att närmare behandla de olika punkterna i överstyrelsens föreliggande förslag och därmed sammanhängande frågor.

Det synes mig fullt riktigt, att man vid intagningshänvisningen tills vidare upprätthåller full valfrihet mellan olika utbildningslinjer och utbildningsmål. Överstyrelsens förslag skiljer i enlighet härmed mellan realexamen, praktisk realexamen och avgångsbetyg från enhetsskolans klass 9 a eller g. Övergång till enhetsskolans högstadium från annan utbildningslinje bör dock, såsom också föreslagits, i Stockholm tills vidare förbehållas elever i Enskede-Brännkyrkaområdet. Jag finner det vidare vara lämpligt, att undantag från hänvisningsreglerna skall kunna göras, då särskilda skäl så föranleder; bl. a. måste hänsyn tas till att för elever i vissa grannkommuner till Stockholm en realskola i Stockholm kan från kommunikationssynpunkt vara uppenbart mera lättillgänglig än realskolan i hemkommunen.

Jag biträder också överstyrelsens förslag, att de under p. 1 föreslagna bestämmelserna skall träda i kraft från och med den intagningsperiod, som föregår höstterminen 1954. Överstyrelsen har framhållit, att man i vissa fall kan förutse övergångssvårigheter för de grannkommuner, vilkas barn enligt bestämmelserna skulle komma att bli utestängda från Stockholms realskolor. Överstyrelsen har därför hemställt om bemyndigande att bevilja uppskov med bestämmelsernas tillämpning helt eller delvis till och med den intagning, som föregår höstterminen 1955. Jag tillstyrker, att dylikt bemyndigande lämnas överstyrelsen. Samtidigt vill jag i anslutning till vad jag anfört i det föregående framhålla, att uppskov tills vidare synes böra beviljas efter rätt liberala principer, eftersom det i vissa fall skulle vara oskäligt att redan nu ställa en grannkommun med egen realskola helt utan möjlighet att sända sina barn till Stockholms realskolor. Nödig hänsyn bör alltså tas till att de grannkommuner, som är i behov därav, bör få skälig tid på sig att bygga ut sitt skolväsen. Genom indelningen av Stockholm i realskoleområden torde en dylik praxis i fråga om uppskov under de närmaste åren icke behöva medföra några större olägenheter för de olika realskoleområdena. Vid uppskovsprövningen måste dock givetvis iakttagas, att en grannkommun under inga förhållanden genom uppskov ges större realskoleutbildningsmöjligheter än Stockholm. Efter 1955 synes, såvitt nu kan bedömas, uppskovsprövningen böra ankomma på Kungl. Maj:t.

Jag vill i detta sammanhang också ange, att jag i det följande ämnar föreslå viss representation för grannkommunerna i den gemensamma intagningsnämnden i Stockholm.

Jag har tidigare framhållit, att fördelen med avskiljandet av Enskede-Brännkyrkaområdet till ett särskilt realskoleområde är, att man då kan anknyta intagningen på realexamenslinjerna inom området helt till folksko-

lans klass 6. I detta syfte fordras dock, såsom överstyrelsen framhållit, en successiv avveckling av klasserna 1⁵ och 2⁵ vid högre allmänna läroverket i Enskede samt vid samrealskolorna i Brännkyrka och Gubbängen. Skulle en dylik avveckling ej ske, skulle ansökan om övergång till klass 1⁵ i dessa läroverk med för närvarande 420 nybörjarplatser vara i princip fri för samtliga elever i folkskolans fjärde klass inom området. En dylik ordning skulle väsentligt skärpa betygshetsen i folkskolan och framstår därför som helt förkastlig. Genom en krympning av de femåriga realskolorna inom området till treåriga med större bredd kan intagningen vid dem samordnas med intagningen på 1947 års realexamenslinjer. Vidare ansluter man härigenom närmare till den försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, som redan bedrivs inom området och som avses skola utbyggas. Övergångsvis kan det emellertid vara nödvändigt att bibehålla någon eller några avdelningar av klass 1⁵, bl. a. med hänsyn till eventuella kvarsittare. Fyraåriga linjer vid ifrågavarande realskolor måste, såsom bland andra Läroverkslärarnas riksförbund framhållit, bibehållas för sådana elever, som inflyttat till området utan att ha läst engelska i folkskolans klass 5 och 6. För områdets egna elever synes övergång till klass 2⁴ kunna ske, i den mån eleverna läst engelska i klass 5 och 6.

Det torde alltså få ankomma på Kungl. Maj:t att, såsom ett led i den utvidgade försöksverksamheten och i samordningen av intagningen inom det södra realskoleområdet, få besluta om successiv avveckling från och med läsåret 1954/55 av klasserna 1⁵ och 2⁵ vid ifrågavarande realskolor. Det synes lämpligt, att överstyrelsen bemyndigas att utfärda övergångsbestämmelser för avvecklingen och fastställa tim- och kursplaner för realskola med tre- och fyraåriga lärokurser vid förevarande läroverk.

Av kollegierna vid läroverken i Gubbängen och Enskede har ifrågasatts en differentiering av folkskolans femte och sjätte klasser inför övergången till den treåriga realskolan. Vad kollegierna åsyftat härmed är icke fullt klart. I hela det södra realskoleområdet skall i enlighet med överstyrelsens och folkskoledirektionens förslag läsas engelska i folkskolans klass 5 och 6. Efter klass 6 skall eleverna höstterminen 1956 fördelas mellan de tre läroverken samt 1947 och 1949 års skolor. Inga elever inom området kommer alltså att efter klass 6 fortsätta i folkskola av nuvarande form. Någon klassdifferentiering utformad så, att till vissa specialklasser i folkskolan hänfördes elever som sedan skulle intagas vid de tre läroverken eller på 1947 års teoretiska linje och 1949 års tvåspråkiga linje, synes icke böra ifrågakomma. Däremot föreligger givetvis inga hinder för en s. k. gruppdifferentiering i engelska i klass 5 och 6 i enlighet med skolkommissionens förslag.

I detta sammanhang torde jag få upptaga ett spörsmål, som icke gäller Stockholm. Inom en snar framtid torde Kungl. Maj:t få att pröva framställningar om införande av försöksverksamhet med nioårig enhetsskola i vissa större städer med väl utbyggt system av högre skolor. Vad jag närmast har i tankarna är Falun, vars ansökan om att få bli försöksdistrikt för närvarande behandlas i skolöverstyrelsen. Enligt vad jag inhämtat räknar staden med att under försökstiden tills vidare i viss utsträckning behålla de högre skolorna vid sidan av försöksskolorna, bl. a. med hänsyn till att staden har en stor landsbygd som upptagningsområde när det gäller den högre skolutbildningen. Eftersom det är av stort intresse för försöksverksamheten att med denna inlemmas distrikt även av den större stadstypen men det samtidigt av olika skäl torde vara omöjligt att vid införande av försöks-

verksamhet i städer av denna struktur helt avveckla med försöksskolan parallella högre skolformer, synes någon erinran icke böra riktas mot att i dylika fall högre skolor övergångsvis bibehållas vid sidan av försöksskolan. Därvid uppkommer, på samma sätt som i det södra realskoleområdet i Stockholm, vissa samordningsproblem. Det torde därför få ankomma på Kungl. Maj:t att även i de fall, som här avses, få såsom ett led i försöksverksamheten besluta om avveckling av vissa lägre klasser i högre skolor inom större försöksdistrikt.

Överstyrelsen har hemställt om bemyndigande att fastställa antalet nybörjaraavdelningar inom den teoretiska linjen av 1947 års skolor och antalet tvåspråkiga avdelningar i sjunde klassen av 1949 års skolor, detta i syfte att göra utbildningsmöjligheterna på realskolestadiet i möjligaste mån lika i de två realskoleområdena i Stockholm. Jag har ingen erinran mot vad överstyrelsen föreslagit, i vad det gäller 1947 års skolors teoretiska linje; för inträde på denna linje gäller vissa villkor i fråga om betyg. Beträffande 1949 års skolor, vari bedrivs försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, förhåller det sig så, att i sjunde klassen avdelningarna nu differentieras efter tillvalsämnen; de elever, som väljer tyska, hänföres alltså till särskilda avdelningar. För 1949 års skolor kan det icke bli fråga om att på något sätt bestämma antalet tvåspråkiga avdelningar i sjunde klassen efter vissa betygskrav. Antalet tvåspråkiga avdelningar kommer i stället att bestämmas av utfallet av elevernas val av tillvalsämnen, vilket val bör föregås av rådgivning men vara helt fritt. Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla såsom önskvärt, att i sjunde och åttonde klasserna av 1949 års skolor också prövas alternativet med odifferentierade klasser med gruppläsning.

Mot överstyrelsens skissering av hur den samordnade intagningen i Stockholms realskoleområden avses skola ske och mot överstyrelsens hemställan om bemyndigande att i detta avseende utfärda närmare föreskrifter har jag ingen erinran. Förslaget innebär bland annat, att eleverna skall fördelas mellan skolorna »under hänsynstagande till bostads- och kommunikationssynpunkter samt de särskilda förhållanden, som kan åberopas». Läroverkslärarnas riksförbund har ifrågasatt nödvändigheten av ett dylikt »bostadsband» inom det norra realskoleområdet. Med anledning därav får jag erinra om att enligt läroverksstadgans föreskrifter vid jämförelse mellan intagningsökande till läroverk, som har gemensamt lärjungesområde, företräde skall bestämmas bl. a. »med hänsyn till lärjungarnas bostadsorter på längre eller kortare avstånd från de olika läroverken». De av överstyrelsen förordade riktlinjerna står alltså i överensstämmelse med redan nu gällande föreskrifter. Bostads- och kommunikationssynpunkterna synes mig alltjämt böra vara den primära grunden för fördelningen. I vad mån undantag härifrån skall göras, får bli beroende på vidare erfarenheter och tills vidare överlämnas åt intagningsnämndens bedömande.

För de båda realskoleområdena i Stockholm bör, såsom framgått av vad jag anförde i det föregående, inrättas en gemensam intagningsnämnd. Beträffande nämndens sammansättning förordar jag följande ändringar av överstyrelsens förslag, nämligen dels att skoldirektören i Stockholm insättes såsom självskriven ordförande i nämnden utan att någon minskning av det till tre föreslagna antalet av stadsfullmäktige utsedda

ledamöter sker, dels att rektorerna vid de kommunala flickskolorna och praktiska kommunala realskolorna tillsammans får utse en ledamot, dels ock att i nämnden skall ingå två representanter för Stockholms grannkommuner, utsedda av landstingets förvaltningsutskott. Av de sistnämnda bör den ene vara skolman och den andre representera målsmannaintressena. Det sammanlagda antalet ledamöter kommer alltså att uppgå till tolv. Instruktion för nämnden bör fastställas av överstyrelsen. Av praktiska skäl synes nämndens beslut icke böra kunna överklagas. Jag understryker i detta hänseende vad överstyrelsen anfört därom, att nämndens sammansättning synes trygga en insiktsfull handläggning av förevarande frågor.

Frågan om arvoden och andra ersättningar åt nämndens ledamöter liksom spörsmålet om sekreterarens arvode och ersättning för mistade avlöningsförmåner m. m. torde senare få prövas av Kungl. Maj:t.

Beträffande kostnaderna för nämndens verksamhet har överstyrelsen på anförda skäl föreslagit, att för nästa budgetår skall för ändamålet få disponeras ett belopp av 6 000 kronor av statsmedel under förslagsanslaget till Intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter (1954 års åttonde huvudditel, s. 311). Detta innebär i jämförelse med nu beräknade kostnader för intagningsnämnder i Stockholm en kostnadsökning med omkring 4 500 kronor. Jag har för egen del ingen erinran mot vad överstyrelsen anfört beträffande statens andel i kostnaderna för intagningsnämndens verksamhet under nästa budgetår. Men hänsyn till att kostnaderna för nämndens verksamhet av nu icke förutsedd anledning kan bli större eller mindre än vad som för närvarande kunnat beräknas, synes det emellertid lämpligen få ankomma på Kungl. Maj:t att senare bestämma storleken av statens andel i dessa kostnader. Någon uppräknig för nästa budgetår av det angivna anslaget torde nu icke böra göras; anslaget är uppfört såsom förslagsanslag. I stället torde böra utverkas riksdagens medgivande, att ur anslaget skall få bestridas statens andel i kostnaderna för den gemensamma intagningsnämndens i Stockholm verksamhet i enlighet med de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelar.

En mycket väsentlig förutsättning för att eleverna i det södra realskoleområdet icke skall försättas i sämre läge med avseende å realskoleutbildningen än eleverna i det norra området är, att utvecklingsbefrämjande åtgärder vidtages beträffande högstadieskolorna i Enskede och Brännkyrka. En upprustning av dessa skolor måste ske snabbt och vara färdig till höstterminen 1956, då 1947 års och 1949 års skolor skall mottaga huvuddelen av de lärjungar inom det södra området, som lämnat folkskolans sjätte klass vid vårterminens slut samma år. Stockholms stad synes också väl medveten om betydelsen av en dylik upprustning i materiellt och personellt hänseende.

Skolöverstyrelsen har för sin del förordat statsmakternas medverkan i tre olika hänseenden i syfte att göra 1947 års skolor beredda att ge det stora antalet lärjungar en fullgod undervisning. Överstyrelsen föreslår sålunda, att *ordinarie ämneslärartjänster* i Ca 27 och Ca 29 skall inrättas vid 1947 års skolor från och med den 1 juli 1955. Jag får i anslutning härtill erinra om att, vid bifall till vad jag i föregående avsnitt förordat om inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium, dylika ordinarie tjänster kommer att inrättas vid 1949 års skolor redan från och med nästa budgetår. Överstyrelsen räknar vidare med

att, i den mån 1947 års skolor i det södra realskoleområdet kommer att ingå i försöksverksamheten med nioårig enhetsskola, de skall komma i åtnjutande av statsbidrag enligt samma bestämmelser, som jämlikt kungl. brevet den 30 juni 1953 gäller för försöksdistrikten. Därjämte föreslår överstyrelsen, att till i folkskolan inbyggda realskolelinjer i övrigt i Stockholm och på andra orter skall från och med nästa budgetår utgå statsbidrag till lärarlöner i samma omfattning, som gäller för de högre kommunala skolorna. Slutligen bör enligt överstyrelsens förslag de ökade statsbidrag och de bestämmelser om samordnad intagning, som kan komma att beslutas, förbindas med åläggande för Stockholms stad att vidtaga åtgärder för erforderlig förstärkning av den personal, som har att pedagogiskt och administrativt leda 1947 och 1949 års skolor.

Skolöverstyrelsen har sålunda i detta sammanhang även tagit upp frågan om statsbidrag till lärarlöner vid de inbyggda linjerna i landsorten. Dylika treåriga linjer är för närvarande inrättade i Halmstad, Linköping, Lund, Malmö och Växjö. Verksamheten har på dessa linjer innevarande läsår startat i klass 7. Det sammanlagda antalet klassavdelningar utgör tretton. Från och med nästa läsår kommer enligt Kungl. Maj:ts beslut likaledes treåriga linjer att starta i Skövde, Tibro och Västerås. Från och med läsåret 1955/56 avses därjämte treåriga linjer skola starta i Umeå och Uppsala. Jag har i det föregående vid redogörelsen för erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten närmare berört de ställningstaganden, som legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut om inrättande av en inbyggd linje i Tibro skoldistrikt. Jag har därvid anfört, att det icke torde finnas skäl att förvägra ett skoldistrikt att med sin folkskola förena en inbyggd linje i stället för att i tidigare tillämpad ordning sända de barn, som önskar realskoleutbildning, till en närbelägen läroverksort. I dylika fall ter sig den inbyggda linjen som en naturlig rationaliseringsåtgärd. Vad gäller de inbyggda linjerna i de större städerna, får jag ännu en gång erinra om att statsmakterna vid 1951 års riksdag godtagit den i folkskolan inbyggda treåriga realexamenslinjen såsom en lämplig övergångsarrangemang för realskolestadiets utveckling under övergångstiden före enhetsskolans införande. I städer av nu avsedd typ medför de växande årskullarna helt naturligt ökade krav på de högre skolornas kapacitet. Då de statliga skolorna icke torde böra breddas, har kommunen att välja mellan att antingen upprätta en kommunal — helst treårig — realskola eller upprätta en i folkskolan inbyggd realskolelinje. Den inbyggda linjen ansluter närmare till den blivande nioåriga enhetsskolan. Den avsedda utvecklingen inom Enskede-Brännkyrkaområdet i Stockholm visar tydligt, hur den i folkskolan inbyggda realexamenslinjen kan tilldelas en övergångsroll för att sedan successivt avlösas av en framväxande enhetsskola. Från denna synpunkt torde den inbyggda linjen avgjort vara att föredraga framför den fristående kommunala realskolan. I den mån en kommun med ett utbyggt system av högre skolor under övergångstiden före enhetsskolans införande önskar utvidga sina realexamensmöjligheter i syfte att halla dessa i proportion med de växande årskullarna, synes det därför lämpligt, att denna utvidgning får formen av i folkskolan inbyggda treåriga linjer. Det är önskvärt, att de inbyggda linjerna, såsom hittills i flera fall, också ger möjlighet till praktisk realexamen.

Frågan om ämneslärares avlöningsförhållanden och statsbidrag till deras avlöning har beträffande de inbyggda linjerna hittills endast prövats i vad gäller 1947 års skolor i Stockholm. I fråga om övriga inbyggda linjer har

Kungl. Maj:t endast föreskrivit, att undervisningen i läroämnen skall bestridas av lärare, som äger behörighet till ordinarie ämneslärartjänst vid kommunal realskola respektive praktisk kommunal realskola eller för ändamålet godkännts av skolöverstyrelsen, dock att dylikt godkännande icke fordras vid förordnande av lärare för viss kortare tid. Beträffande statsbidrag till avlöning åt ämneslärare på dessa linjer har ännu inga särskilda bestämmelser meddelats.

I likhet med överstyrelsen finner jag det vara av synnerlig vikt att vid 1947 års skolors teoretiska linjer i Enskede-Brännkyrkaområdet anställas ordinarie ämneslärare. Dessa linjer kommer att utsättas för ett mycket kraftigt tryck från och med hösten 1956, då de skall mottaga en stor del av eleverna från folkskolans sjätte klass i området. Skolorna bör därför få tillfälle att i god tid dessförinnan rekrytera kvalificerade lärare till realexamenslinjerna. Men även en mera allmän synpunkt talar för att ordinarie ämneslärartjänster skall få inrättas vid dessa skolor. 1947 års skolors teoretiska linjer fyller ju under övergångstiden samma uppgift som de statliga och kommunala realskolorna, nämligen att meddela realexamensutbildning. Det synes därför icke kunna anföras något vägande skäl för att de skulle hållas i ett sämre läge i avseende å möjligheterna att rekrytera lärare för realexamensundervisningen. Från denna utgångspunkt är det naturligt, att ordinarie ämneslärartjänster inrättas på den teoretiska linjen också vid de tre skolor av 1947 års typ, som är belägna i det norra realskoleområdet.

Det bör i anslutning till det nu anförda framhållas, att den teoretiska undervisningen på den praktiska linjen av 1947 års skolor bestrides av folkskollärare och att någon ändring härutinnan icke avses.

Överstyrelsen har icke i förevarande sammanhang upptagit frågan om inrättande av ordinarie ämneslärartjänster vid övriga inbyggda linjer i landet. Jag har nyss framhållit, att likställdhet i avseende å möjligheterna att rekrytera ordinarie ämneslärare bör råda mellan realskolorna och de inbyggda linjerna i Stockholm. Då det icke finnes anledning att i förevarande avseende göra någon principiell åtskillnad mellan de inbyggda linjerna i Stockholm och inbyggda linjer på andra orter i landet, synes jämväl sistnämnda inbyggda linjer böra beredas möjlighet att anställa ordinarie ämneslärare.

Jag föreslår alltså, att ordinarie ämneslärartjänster skall från och med budgetåret 1955/56 få inrättas såväl på den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm som vid övriga i folkskolan inbyggda realskolelinjer i landet. De tjänster, som bör ifrågakomma, synes i likhet med vad som gäller för kommunala och praktiska kommunala realskolor vara adjunktstjänster i Ca 29 och Ca 27 samt ämneslärartjänster i Ca 27 och Ca 25. Såsom jag nyligen anført vid anmälan av frågan om vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m., torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter ytterligare överväganden besluta, huruvida folkskollärartjänster i 23 lönegraden skall inrättas på de inbyggda linjerna. I fråga om antalet ordinarie tjänster på de inbyggda linjerna torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i anslutning till de grunder som tillämpas beträffande de kommunala och praktiska kommunala realskolorna. För sistnämnda skolformer gällande bestämmelser om tillsättning av lärartjänster, förflyttningskyldighet samt lärarnas anställningsförhållanden i övrigt m. m. torde helt naturligt böra äga motsvarande tillämpning för de inbyggda lin-

jerna. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles efter förslag av överstyrelsen meddela närmare bestämmelser i förevarande avseenden.

Vad därefter gäller frågan om statsbidrag har, som nämnts, skolöverstyrelsen räknat med att beträffande 1947 års skolor i det södra real-skoleområdet skall tillämpas samma bestämmelser som för försöksverksamheten med nioårig enhetsskola, därest dessa skolor kommer att ingå i försöksverksamheten. Stockholms stad har för sin del förutsatt, att det förutnämnda kungl. brevet den 30 juni 1953 skall bli tillämpligt på angivna 1947 års skolor från och med nästa budgetår. I detta brev har, såsom tidigare framhållits, bland annat meddelats bestämmelser om statsbidrag för verksamheten på enhetsskolans högstadium för tiden intill utgången av budgetåret 1954/55. Beträffande statsbidrag till avlöning åt lärare i kunskapsämnen på högstadiet innebär dessa bestämmelser, att statsbidraget utgår med 100 procent.

Jag kan för egen del icke tillstyrka, att 1947 års skolor i statsbidragshänseende skulle försättas i samma förmånliga läge som nu gäller för de skolor, vilka bedriver försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, bland annat 1949 års skolor i Stockholm. Studiemålet på den teoretiska linjen av 1947 års skolor är realexamen. Denna skoltyp skiljer sig alltså på en avgörande punkt helt från enhetsskolan med dess grundläggande målsättning. Icke heller verksamheten på de praktiska linjerna ansluter helt till försöksverksamheten med nioårig enhetsskola.

Men hänsyn till vad jag i det föregående anfört om likställdheten mellan de kommunala och praktiska kommunala realskolorna och de inbyggda linjerna synes det mig däremot klart motiverat, att de inbyggda realexamenslinjerna såväl i Stockholm som på övriga orter från och med nästa budgetår i enlighet med överstyrelsens förslag erhåller statsbidrag till avlöning åt ämneslärare i samma omfattning som de högre kommunala skolorna, d. v. s. med 78 procent av avlöningskostnaderna. Hade de inbyggda linjerna icke inrättats, skulle i stället kommunal realskola varit utvägen att bredda realexamensmöjligheterna. Det föreligger därför enligt min mening icke heller i förevarande avseende anledning att hålla de inbyggda linjerna i en annan ställning än de kommunala och praktiska kommunala realskolorna.

Den nya statsbidragsgrunden torde alltså böra tillämpas från och med nästa budgetår. Under innevarande budgetår torde för de inbyggda linjerna på andra orter än i Stockholm böra gälla samma statsbidragsgrunder, som nu tillämpas beträffande den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm. Statsbidraget med 78 procent synes böra gälla beträffande avlöning åt ämneslärare men däremot av bl. a. tekniska skäl ej för avlöning åt sådan folkskollärare i folkskolan, som kan ha sin tjänstgöring förlagd till realexamenslinjen. För avlöning åt dylik folkskollärare liksom åt folkskollärare, som undervisar på den praktiska linjen av 1947 års skolor, bör såsom hittills gälla folkskolans statsbidragsbestämmelser. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att jämväl i förevarande avseenden framdeles efter förslag av överstyrelsen meddela närmare bestämmelser, som, i vad de avser de nya statsbidragsgrunderna, alltså bör utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad därom gäller beträffande de kommunala och praktiska kommunala realskolorna.

Merkostnaderna enligt den nu föreslagna statsbidragsgrunden i jämförelse med det statsbidrag, som eljest skulle ha utgått såsom för avlöning åt

folkskollärare i folkskolan, torde för nästa budgetår kunna beräknas till i runt tal 175 000 kronor.

Här ifrågasvarande statsbidragskostnader torde liksom hittills böra bestri-
das ur förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare
vid folkskolor.

Såsom framgår av den redogörelse, som jag tidigare i detta avsnitt läm-
nat, har Stockholms stad — i anledning av överstyrelsens förslag om villkor
beträffande förstärkning av den personal, som har att pedagogiskt och ad-
ministrativt leda 1947 och 1949 års skolor — redan fattat beslut om för-
stärkning av Stockholms folkskoledirektion. Beslutet innebär anställande av tjugu nya befattningshavare från och med den
1 juli 1954, nämligen fyra folkskolinspektörer, sex ämneskonsulenter, två
sekreterare, en amanuens, en kontorsassistent, en kontorsskrivare, fyra
kanslibiträden och ett kontorsbiträde. Skolöverstyrelsen har uttalat, att
den sålunda beslutade personalförstärkningen närmast syntes vara att be-
trakta som ett minimiprogram. Jag anser för egen del, att den av staden nu
beslutade förstärkningen av folkskoledirektionen tills vidare bör kunna god-
tagas. Det torde få bero på det närmaste årets erfarenheter, om en ytterli-
gare förstärkning måste komma till stånd. Med hänsyn till att staden re-
dan fattat beslut i ämnet, torde frågan om uppställande av det av översty-
relsen föreslagna villkoret icke längre vara aktuell. Jag förutsätter emeller-
tid, att skolöverstyrelsen med uppmärksamhet följer såväl upprustningen
av skolorna av 1947 års typ som arbetsorganisationen inom folkskoledirek-
tionen för dessa skolors och 1949 års skolors administrativa och pedagogiska
ledning samt till Kungl. Maj:t inkommer med de redogörelser och förslag,
vartill omständigheterna kan föranleda.

Det återstår nu endast att i förevarande sammanhang något beröra frå-
gan om utvidgad försöksverksamhet inom Enskede-Bränn-
kyrkaområdet. Stadens numera gjorda framställning på denna punkt inne-
bär, att i samtliga de överlärardistrikt inom området, där försöksverksam-
het med nioårig enhetsskola ej redan påbörjats, dylik verksamhet skall star-
tas i klasserna 1 och 2 från och med nästa läsår, att 1947 års skoltyp samti-
digt skall påbörjas i klass 5 i alla överlärardistrikt, som på detta stadium
icke bedriver verksamhet av 1947 eller 1949 års typ samt att samtliga av-
delningar på redan befintliga högstadier av 1947 års skolor skall från och
med nästa läsår inräknas i försöksverksamheten med nioårig enhetsskola.

Jag har redan i det föregående anført, att jag anser att överstyrelsens och
stadens önskemål om en utvidgad försöksverksamhet inom Enskede-Bränn-
kyrkaområdet bör tillgodoses. Det synes mig ändamålsenligt, att hela om-
rådets skolväsen utformas i riktning mot en enhetsskoleorganisation. Jag
har också i det föregående i olika sammanhang utgått från att den vidgning
av realexamensmöjligheterna, som måste komma till stånd i förevarande
område för att lösa Stockholms skolproblem, skall ske i form av en utbygg-
nad av 1947 års skolsystem, samtidigt som jag framhållit denna skolform
såsom en lämplig anordning under övergångstiden före enhetsskolans in-
förande.

Stadens förevarande framställning är för närvarande remitterad till skol-
överstyrelsen. Jag kan alltså icke nu ta någon slutlig ställning i frågan. Jag
vill emellertid ange, att jag i princip ansluter mig till stadens förslag om hur

försöksverksamheten med nioårig enhetsskola skall utvidgas, och att jag likaledes kan i princip biträda förslaget, i vad det avser ökning under en övergångstid av 1947 års skolor och därefter ett successivt ersättande av dessa med 1949 års skoltyp. Jag är däremot ej beredd att tillstyrka, att 1947 års skolor skulle få inräknas i försöksverksamheten med nioårig enhetsskola. Jag hänvisar härutinnan till vad jag i det föregående anfört i statsbidragsfrågan.

I anslutning till vad jag nu anfört och föreslagit, torde böra utverkas beslut av riksdagen *dels* om medgivande att ur förslagsanslaget till Intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter må i enlighet med de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelar, bestridas statens andel i kostnaderna för den verksamhet, som skall bedrivas av den gemensamma intagningsnämnden i Stockholm, *dels* om inrättande från och med budgetåret 1955/56 av ordinarie lärartjänster i läroämnena vid den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm och vid övriga i folkskolan inbyggda realskolelinjer, *dels ock* om statsbidrag från och med budgetåret 1954/55 till avlöning åt lärare i läroämnena vid nu angivna linjer i huvudsaklig överensstämmelse med vad därom gäller beträffande kommunala och praktiska kommunala realskolor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att senare efter förslag av överstyrelsen meddela närmare bestämmelser i förevarande avseenden liksom Kungl. Maj:t också torde få besluta i övriga hithörande frågor, som jag i det föregående behandlat.

Motion.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått en inom första kammaren av herrar *Bergvall* och *Carl Albert Anderson* väckt motion (I: 479), vari hemställts att riksdagen måtte besluta, att bestämmelserna i 6 kap. med rubriken »Statsbidrag m. m.» i kungl. brev den 30 juni 1953 angående särskilda bestämmelser beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola skall äga tillämpning icke blott på 1949 utan även på 1947 års skolor inom det södra realskoleområdet i Stockholm.

Till stöd för detta yrkande har anförts bland annat följande.

I propositionen nr 137 redovisas skolöverstyrelsens förslag, att 1947 års skolor på den teoretiska linjen i söderområdet borde ingå i den allmänna försöksverksamheten och statsbidrag därvid enligt bestämmelserna i kungl. brev den 30 juni 1953 utgå till lärarlönerna med 100 %. Starka skäl har av skolöverstyrelsen framförts för att hela Enskede-Brännkyrkaområdet göres till en sammanhängande försöksregion.

Då departementschefen nu avstyrker statsbidrag i ovan angivna omfattning, sker detta av huvudsakligen följande två skäl, nämligen

dels att studiemålet på den teoretiska linjen av 1947 års skolor är real-examen, vilket anses medföra att denna skoltyp på en avgörande punkt helt skulle skilja sig från enhetsskolan med dess grundläggande målsättning, vartill lägges att inte heller de praktiska linjerna i 1947 års skoltyp helt skulle ansluta sig till försöksverksamheten med nioårig enhetsskola,

dels det förhållandet att om de inbyggda linjerna inte inrättats skulle i stället kommunala realskolor varit utvägen att bredda realexamensmöjligheterna

Det måste konstateras, att de anförda skälen icke är hållbara. Det förhållandet, att 1947 års teoretiska linjer leder fram till en formell realexamen medan enhetsskolans tvåspråkiga linjer är examensfria, kan icke anses utgöra någon så avgörande skillnad som i propositionen görs gällande. Skillnaden är till den allra största delen rent formell. Klasserna 9a och 9g i enhetsskolan är nämligen kunskapsmässigt avsedda att leda fram till ett studiemål, som i princip motsvarar det som gäller för realskolans sista klass. Detta har i olika sammanhang från auktoritativt håll starkt understrukits.

Det må vidare framhållas, att överstyrelsen i sin förevarande utredning icke direkt tagit ställning till vilken av de bägge skoltyperna — 1947 eller 1949 (den egentliga enhetsskolan) års försöksskolor — som skulle komma till användning. Styrelsen uttalar, att försöksverksamheten redan höstterminen 1954 borde omfatta klasserna 1, 2 och 5 inom områdets samtliga överlärardistrikt, men att det därvid måste förutsättas att relativt många realexamensskolor, varmed måste avses 1947 års skolor, skulle finnas inom området under en längre övergångstid. Staden har avslutit sig till styrelsens uppfattning på det sättet, att försöksverksamhet av 1949 års art begärts för samtliga avdelningar av klasserna 1 och 2 inom området, medan 1947 års skoltyp — med hänsyn till önskemålet om tillgång till realexamensskolor under en övergångsperiod — föreslagits för klass 5 inom området i fråga. Vad här anförts utgör ytterligare stöd för den uppfattningen, att det icke finnes någon saklig grund för att i statsbidragshänseende behandla de två försöksformerna inom området olika.

Från överstyrelsens sida framhålles vidare, att den av styrelsen föreslagna organisationen närmar sig den kommande enhetsskolans grundorganisation och att det är riktigast, att hela området i fråga göres till en sammanhängande försöksregion, vilket anses stå i överensstämmelse med riksdagens intentioner. Överstyrelsen anser samtidigt, att det under en längre övergångstid inom försöksregionen i fråga måste finnas relativt många skolor, där realexamen får avläggas.

Att göra en skillnad mellan två olika typer av försöksskolor inom en sammanhängande försöksregion är orimligt. Detsamma kan sägas gälla förfarandet att ta de skillnader, som föreligger mellan de två typerna av nioåriga skolor, varom här är fråga, till intäkt för att ge den ena sämre villkor. Det måste understrykas, att även 1947 års skolor är en form av enhetsskola, även om de ej i alla delar är uppbyggda efter de av skolkommissionen uppdragna linjerna. Det torde vara ostridigt, att dessa skolor, sedda som försöksverksamhet, kommer att vara synnerligen värdefulla för den definitiva utformningen av den nioåriga enhetsskolan, inte minst vad beträffar den praktiska utbildningens gestaltning på högstadiet. Överstyrelsen har också framhållit, att det måste vara en betydande förtjänst hos 1947 års skolor, att de inrymmer praktiska linjer.

Det andra argumentet för det lägre statsbidraget — att kommunala realskolor skulle ha fått inrättas om det ej funnits inbyggda realskolor — äger om möjligt än mindre bärkraft än det nyss granskade. Enligt överstyrelsens förevarande utredning skulle enbart under de närmaste två åren i huvudstaden ha fått upprättas 6—8 nya läroverk för att bereda plats

åt det beräknade tillskottet av ca 1 000 nybörjare. Att alla dessa realskolor skulle ha gjorts kommunala låter sig sägas endast på den grunden, att statsmakterna ensidigt beslutat att inga nya statliga realskolor får inrättas. Av proposition nr 136 till 1951 års riksdag, vilken låg till grund för statsmakternas ifrågavarande beslut, framgår, att de i folkskolorna inbyggda realskolorna skulle utgöra ersättning icke för kommunala realskolor utan för statliga läroverk. De viktigaste skälen för denna organisatoriska omläggning av realskoleundervisningen synes ha varit *dels* att den rådande bristen på ämneslärare gjorde det nödvändigt att giva företräde för skolformer, som ställde mindre anspråk på produktionen av lärare med akademisk utbildning, *dels* att de nya organisationsformerna närmare anslöt sig till de riktlinjer för skolväsendets utveckling, som godkänkts av 1950 års riksdag, och att de därför kunde ge erfarenheter, som var ägnade att i vissa avseenden komplettera försöken med enhetsskolan. Det sistnämnda skälet utgör ett ytterligare belegg för uppfattningen, att 1947 års skolor med sina både teoretiska och praktiska linjer ingår såsom ett led i försöksverksamheten med nioårig enhetsskola, i varje fall om de ingår i en sammanhängande försöksregion. Om statsmakternas ifrågavarande beslut icke förelegat, skulle behovet av nybörjarplatser i det södra realskoleområdet ha fått täckas genom inrättande av statliga läroverk, varvid staten hade haft att svara icke blott för utgifterna för lärarlöner utan även för den större delen av driftkostnaderna. Sett mot denna bakgrund måste det sålunda sägas, att även ur denna synpunkt synnerligen starka skäl talar för att bestämmelserna om statsbidrag i det kungl. brevet den 30 juni 1953 angående särskilda bestämmelser beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola skall gälla för 1947 års skolor i söderområdet.

Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m.

Detta reservationsanslag är nu uppfört med 600 000 kronor. Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebär oförändrad medelsanvisning. Beträffande den beräknade dispositionen av anslaget för nästa budgetår torde få hänvisas till den i åttonde huvudtiteln, punkten 172, s. 267—274, lämnade redogörelsen.

Utskottet.

Den i propositionen nr 137 lämnade redogörelsen för erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten avser försöksåret 1952/53. Under nämnda läsår nådde försöksverksamheten med nioårig enhetsskola i de första försöksdistrikten upp i klass 8. Under innevarande läsår anordnas för första gången försöksverksamhet i nionde klassen, omfattande bland annat försök med förberedande yrkesutbildning i klass 9 y. Utskottet får framhålla betydelsen av att skolöverstyrelsen, som handhar ledningen av försöksverksamheten i dess helhet, vid utformningen av försöken med den förberedande yrkesutbildningen har ett intimt samarbete

med överstyrelsen för yrkesutbildning samt att inom detta viktiga avsnitt av försöksverksamheten med nioårig enhetsskola såväl centralt som regionalt och lokalt utnyttjas den organisatoriska och pedagogiska expertis, som finnes representerad inom det kommunala yrkesskolväsendet. Bland annat synes det utskottet vara av vikt, att även yrkesskolorna blir företrädade i de regionala samarbetskommittéerna, vilka har att närmast leda den regionala konsulentverksamheten och i vilka den kommunala skolledningen, folk-skolinspektörerna och seminarierna samt läroverk och realskolor redan är representerade. I detta sammanhang anser utskottet sig också böra framhålla önskvärdheten av att vid kursverksamheten för yrkeslärare i klass 9 y lämnas allsidiga informationer om de olika pedagogiska metoder, som lämpligen bör ifrågakomma i den förberedande yrkesutbildningen.

Under läsåret 1952/53 har skolöverstyrelsen verkställt en första jämförande undersökning beträffande elevprestationerna i enhetsskolans klass 8 och realskolans klass 4⁵. Ett begränsat antal lärjungar i klass 8 — 56 pojkar och 71 flickor — har i vissa kunskaps- och färdighetsavseenden jämförts med en lika stor grupp lärjungar i realskolans klass 4⁵, som i fråga om ålder, allmänintelligens och socialklass har någorlunda lika sammansättning. Realskoleleverna har i alla proven nått genomsnittligt bättre resultat än den med dem jämförda tvåspråkiga gruppen elever i försöksskolans klass 8.

Utskottet finner det angeläget att här erinra om vad skolöverstyrelsen själv sammanfattningsvis anfört beträffande nämnda jämförelse. Överstyrelsen betecknar jämförelsen som ett försök och framhåller, att resultaten av detta i flera avseenden begränsade försök självfallet icke kan läggas till grund för några generella slutsatser om den nioåriga enhetsskola, som ingestädes ännu är färdigorganiserad; överstyrelsen finner för övrigt uppenbart, att kunskaps- och färdighetsstandarden genomsnittligt måste bli avsevärt högre i en urvalsskola som realskolan än i en skola, som står öppen för alla. Den verkställda jämförelsen med realskolans elever har begränsats till den grupp av försöksskolans elever, som läsåret 1952/53 i klass 8 fortsatt med den flerspråkiga ämneskombinationen, samt till skriftligt redovisningsbara delar av ämnena modersmålet, främmande språk och matematik. Men även med denna begränsning har det, framhåller överstyrelsen, åtminstone i klass 8 visat sig vara mycket svårt att kunna göra en tillräckligt rättvisande kunskaps- och färdighetsjämförelse med motsvarande klass i den femåriga realskolan, bland annat därför att såväl målsättning som lärogång och undervisningspraxis är väsentligt olika i enhetsskola och realskola. Beträffande den konstaterade prestationsskillnaden i fråga om främmande språk anför överstyrelsen, att man på grund av det hittills insamlade undersökningsmaterialets ringa omfattning ännu icke kan avgöra, hur stor del av denna prestationsskillnad som beror på den i enhetsskola och realskola olika lärogången, vilken vid undervisningen i främmande språk synes vara särskilt framträdande. Överstyrelsen framhåller vidare, att bris-

ten på kompetenta lärare på försöksskolans högstadium är påfallande stor. Det förhållandet, att försöksskolan ännu icke fått möjlighet att anställa ordinarie ämneslärare på högstadiet, inverkar enligt överstyrelsens uppfattning i hög grad hämmande på försöksskolan och på den nödvändiga stabiliseringen av dess högstadium. Överstyrelsen berör slutligen differentieringsfrågans olika lösning i de båda skoltyperna. Realskolan har såsom urvalsskola redan från början en lärjungedifferentiering i allmän intellektuellt avseende. Beträffande enhetsskolans högstadium anser överstyrelsen den fortsatta utdifferentieringen åt både teoretiskt och praktiskt håll vara försöksverksamhetens viktigaste uppgift för den närmaste framtiden.

I anledning av överstyrelsens ställningstagande i differentieringsfrågan har departementschefen anfört, att en försöksverksamhet av detta slag står i full överensstämmelse med 1950 års riksdags uttalande om allsidiga försök beträffande bland annat elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlag. Departementschefen har dock erinrat om att överstyrelsen ännu icke lämnat någon sammanfattande redogörelse för de försök med undervisning utan egentlig klassdifferentiering, som också torde höra med i en allsidig försöksverksamhet rörande enhetsskolans högstadium. Så länge överstyrelsen icke närmare redogjort för sina planer i differentieringsfrågan, har departementschefen ej ansett sig kunna uttala någon bestämd mening om utsikterna att förbättra resultaten av enhetsskolans arbete genom ökad differentiering på högstadiet.

Departementschefen har i sin kommentar till jämförelseresultatet vidare framhållit bland annat, att omedelbara åtgärder synes vara av nöden för att förbättra enhetsskolans lärarförsörjning.

Utskottet vill för sin del i anledning av den redovisade jämförelsen mellan enhetsskolelevernas och realskolelevernas prestationer i likhet med departementschefen framhålla, att jämförelseresultatet påkallar uppmärksamhet och eftertanke, men vill samtidigt understryka vad skolöverstyrelsen anfört om jämförelsens karaktär av försök och om de begränsningar i olika hänseenden, som gör att utfallet av jämförelsen icke kan läggas till grund för några generella omdömen om den nioåriga enhetsskolan. Utskottet vill särskilt framhålla den betydande skillnaden mellan de båda undersökningsgruppernas skolformer i avseende å lärarkompetensen och lärartillgången. Av skolöverstyrelsens redogörelse för lärarnas formella kompetens för undervisning i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium framgår sålunda, att endast 46,8 procent av de minst halvtidstjänstgörande kunskapslärarna på högstadiet läsåret 1952/53 hade akademisk utbildning och då har till dessa också hänförts lärare med sådan akademisk examen (fil. kand. examen), som normalt icke berättigar till ordinarie eller extra ordinarie ämneslärartjänst vid högre kommunal skola. Vissa akademiska betyg jämte folkskollärarexamen hade avlagts av 5,4 procent av ifrågavarande lärare. Frånvaron av ordinarie lärartjänster på högstadiet har vidare orsakat en

betydande omsättning av lärare i kunskapsämnen med därav följande bristande kontinuitet i undervisningen. Självklart har ingen av lärarna kunnat besitta någon praktisk erfarenhet av undervisningen på enhetsskolans högstadium och endast ett fåtal torde ha haft längre erfarenhet av undervisning på motsvarande stadium i realskolan.

Enligt utskottets mening är urvalsmaterialet i olika avseenden ännu för begränsat, läraruppsättningen alltför heterogen och försöksskolans högstadium överhuvudtaget ännu icke tillräckligt stabiliserat för att man av en jämförande undersökning av det slag, som överstyrelsen genomfört under läsåret 1952/53, nu skall kunna dra några som helst bestämda slutsatser om de arbetsresultat, som kan nås i den blivande enhetsskolan, eller om den fortsatta inriktningen av försöksverksamheten i pedagogiskt hänseende.

I differentieringsfrågan anser utskottet sig för sin del därför endast böra erinra om samt understryka särskilda utskottets uttalande vid 1950 års riksdag (utl. nr 1, s. 117 och 118), att försöksverksamheten borde få en sådan omfattning och planläggning, att den komme att allsidigt belysa de organisatoriska och pedagogiska spörsmål, som vore förknippade med elevmaterialets anlagsdifferentiering. Försöken borde sålunda å ena sidan avse möjligheterna att genom lämplig metodisk utformning av arbetet sammanhålla lärjungar med olika förutsättningar till gemensam undervisning och å andra sidan även belysa, i vad mån undervisningen genom ändamålsenlig differentiering av elevmaterialet och kurserna bättre kunde anpassas efter lärjungarnas anlag och intressen. Vid utformningen av försöken borde lokala önskemål såvitt möjligt tillmötesgå och lokala initiativ tillvaratagas. Självfallet borde de successivt vunna erfarenheterna ligga till grund för den fortsatta inriktningen av försöksverksamheten. I likhet med departementschefen fann särskilda utskottet ändamålsenligt, att efter ett antal år — departementschefen angav tidpunkten till slutet av 1950-talet — differentieringsfrågan bleve föremål för en sammanfattande utredning avsedd att ge grunden för den organisation, som sedan successivt skulle genomföras.

Vad departementschefen i propositionen nr 137 anförde i anslutning till redogörelsen för erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten föranleder i övrigt icke annat uttalande från utskottets sida, än att utskottet vill understryka att försöken med enhetsskoleorganisationen bör bedrivas med största målmedvetenhet och i hela den omfattning, som lärartillgången och andra inverkan omständigheter medger, så att försöksverksamhetens syfte på bästa sätt kan förverkligas.

Utskottet har ovan berört de allvarliga olägenheter, som orsakas av den bristande tillgången på kompetenta lärare på försöksskolornas högstadium. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att det nu torde vara ofrånkomligt att inrätta ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på högsta diet för att försöksskolorna skall få tillräckliga

organisatoriska möjligheter att rekrytera kvalificerade lärare för den viktiga undervisningen på detta stadium. Utskottet tillstyrker därför, att ordinarie dylika tjänster inrättas från och med nästa budgetår.

Utskottet biträder departementschefens förslag, att dessa tjänster inrättas som adjunktstjänster i Ca 29 och Ca 27, med möjlighet att där så finnes påkallat utbyta adjunktstjänst i Ca 29 eller Ca 27 mot ämneslärartjänst i Ca 27 respektive Ca 25. Utskottet, som förut denna dag avgivit utlåtande i anledning av propositionen nr 149 angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier, har heller ingen erinran mot att på försöksskolans högstadium inrättas ordinarie folkskollärartjänster i Ca 23.

Totalantalet ordinarie tjänster bör beräknas med tillämpning i princip av samma grunder, som härutinnan gäller beträffande de högre kommunala skolorna. Såsom departementschefen förordat bör vidare antalet tjänster i Ca 29 fastställas i anslutning till de grunder, som för närvarande tillämpas i fråga om övriga skolformer. I likhet med vad som gäller för de högre kommunala skolorna torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att för varje budgetår efter förslag av skolöverstyrelsen meddela närmare bestämmelser om antalet tjänster och dessas fördelning på lönegrader ävensom rörande ordningen för tjänsternas fördelning på försöksskolorna.

Utskottet tillstyrker jämväl, att för försöksskolornas högstadium inrättas ett antal extra ordinarie adjunktstjänster i Ca 29 att av skolöverstyrelsen disponeras för fördelning på försöksskolor med särskild utpräglad lärarbrist. Liksom i fråga om de högre kommunala skolornas motsvarande tjänster bör det ankomma på Kungl. Maj:t att för varje budgetår efter förslag av överstyrelsen bestämma det högsta antalet dylika tjänster för försöksskolorna.

Beträffande provisoriska bestämmelser rörande förfarandet vid tillsättning av lärartjänsterna i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium har departementschefen i likhet med skolöverstyrelsen och 1951 års skolstyrelseutredning föreslagit, att *ordinarie adjunktstjänster i Ca 29* skall tillsättas av skolöverstyrelsen efter förslag av skolstyrelsen och yttrande av folkskolinspektören. Vidkommande *ordinarie tjänster i Ca 25 och Ca 27* har departementschefen icke funnit anledning föreligga till avsteg från den inom folkskolan och de högre kommunala skolorna tillämpade regeln, att skolstyrelsen utfärdar förordnande för de ordinarie lärarna. Departementschefen har därför avvisat överstyrelsens förslag om att jämväl dessa tjänster skulle tillsättas av överstyrelsen. Departementschefen har icke heller ansett sig kunna godtaga skolstyrelseutredningens förslag beträffande tillsättningen av förevarande tjänster, innebärande att beslut av skolstyrelsen om ordningsföljden mellan de sökande skulle underställas skolöverstyrelsens prövning och att skolstyrelsen sedan skulle ha att förordna den av de sökande som enligt överstyrelsens eller,

efter besvär, Kungl. Maj:ts beslut angivits som den främste av de sökande. Enligt departementschefens mening bör, såsom nu gäller beträffande tillsättningen av motsvarande tjänster vid de högre kommunala skolorna, det avgörande beslutet i tillsättningsfrågan träffas av skolstyrelsen. Emellertid har det synts departementschefen motiverat, att skolstyrelsen i ett försöksdistrikt dessförinnan erhåller sakkunnig vägledning vid meritbedömningen genom att folkskoleinspektören och skolöverstyrelsen yttrar sig rörande de sökandes inbördes meriter. Departementschefen har från dessa utgångspunkter föreslagit, att förfarandet vid tillsättning av tjänster i Ca 25 och Ca 27 utformas i huvudsak på följande sätt. Ledigkungörandet ombesörjes av skolstyrelsen. Skolöverstyrelsen skall, sedan folkskolinspektören granskat ansökningarna, yttra sig rörande de sökandes meriter samt ange sin uppfattning om ordningen mellan de sökande enligt gällande befordringsgrunder. Sedan överstyrelsens yttrande — som icke skall kunna överklagas — kommit skolstyrelsen tillhanda, skall skolstyrelsen till innehavare av tjänsten förordna den av de sökande, som enligt gällande befordringsgrunder prövas vara den mest meriterade. Över skolstyrelsens beslut skall kunna anföras besvär hos Kungl. Maj:t på materiella grunder.

Extra ordinarie tjänster i Ce 25, Ce 27 och Ce 29 på försöksskolans högstadium tillsättes nu på så sätt, att skolstyrelsen, sedan folkskolinspektören yttrat sig rörande de sökandes inbördes meriter, förordnar den av de sökande, som enligt gällande befordringsgrunder prövas vara mest meriterad. Besvär över skolstyrelsens beslut må anföras hos skolöverstyrelsen, vars beslut må överklagas hos Kungl. Maj:t. Departementschefen har för sin del icke funnit det påkallat att nu ändra det hittills tillämpade förfarandet vid tillsättning av angivna extra ordinarie tjänster.

Beträffande tillsättningen av *ordinarie och extra ordinarie folkskollärartjänster i 23 lönegraden* har departementschefen förordnat samma tillsättningsförfarande, som i folkskolestadgan föreskrives för ordinarie respektive extra ordinarie folkskollärartjänst i folkskolan.

Annan icke-ordinarie lärare i kunskapsämnen på högstadiet än nu sagts skall enligt departementschefens förslag förordnas av skolstyrelsen, med möjlighet till besvär hos skolöverstyrelsen därest förordnandet avser minst en hel termin med full tjänstgöring.

I motionerna I: 491 och II: 618 har beträffande det provisoriska tillsättningsförfarandet framställts yrkande av innebörd, att *samtliga ordinarie tjänster* — således icke blott i Ca 29 utan även i Ca 27, 25 och 23 — ävensom *extra ordinarie tjänster i Ce 29* skall, efter ledigförklarande och förslag av skolstyrelsen och yttrande av folkskolinspektören, tillsättas av skolöverstyrelsen samt att *annan icke-ordinarie lärare* än adjunkt i Ce 29 skall på samma sätt som vid de kommunala realskolorna förordnas av skolstyrelsen, dock att folkskolinspektören dessförinnan skall avge ytt-

rande, därest förordnandet beräknas omfatta minst en termin med full tjänstgöring.

Utskottet vill för sin del först understryka vad departementschefen anfört därom, att det beslut beträffande tillsättningsförfarandet, som statsmakterna nu kommer att fatta, icke får anses bindande för den slutgiltiga utformningen av lärartillsättningen i enhetsskolan. Sistnämnda spörsmål befinner sig ännu på utredningsstadiet och hela det material, som måste ligga till grund för ett slutligt bedömande, kan ej för närvarande överblickas. Såsom departementschefen framhållit, är det därför nu endast fråga om en provisorisk lösning av tillsättningsförfarandet.

Utskottet har ingen erinran mot att *ordinarie adjunktstjänster i Ca 29* på försöksskolans högstadium under provisorietiden tillsättes av skolöverstyrelsen efter förslag av skolstyrelsen.

Vad gäller *övriga ordinarie tjänster* på högstadiet delar utskottet för sin del departementschefens uppfattning att tillräckliga skäl ej föreligger att göra något avsteg från den för de kommunala skolformerna gällande principen, att dylika tjänster skall tillsättas av skolstyrelsen. Utskottet tillstyrker, att det provisoriska förfarandet vid tillsättning av ifrågavarande tjänster utformas på sätt departementschefen förordat. Vad departementschefen föreslagit beträffande förordnande av *icke-ordinarie lärare* på högstadiet föranleder ingen erinran från utskottets sida. Utskottet har således icke funnit sig böra tillstyrka bifall till det i motionerna I: 491 och II: 618 framställda yrkandet.

Utskottet biträder departementschefens förslag, att för ordinarie lärare på försöksskolans högstadium stadgas samma *f ö r f l y t t n i n g s s k y l d i g h e t*, som enligt 13 § B. SAAR gäller för ordinarie lärare vid högre kommunal skola. Detta innebär, att läraren skall vara pliktig att låta förflytta sig till annan ordinarie tjänst vid statlig eller kommunal läroanstalt eller till lärartjänst vid folkskoleväsendet, allt då så erfordras vid i vederbörlig ordning beslutad omorganisation av den skolform läraren tillhör eller för indragning av övertalig lärartjänst eller då eljest synnerliga skäl därtill är.

Med stöd av bemyndigande av 1953 års riksdag har Kungl. Maj:t för budgetåret 1953/54 meddelat provisoriska bestämmelser beträffande anställnings- och avlöningsförhållanden för lärarpersonalen i *f ö r s ö k s s k o l a n s k l a s s 9 y* samt med den förberedande yrkesutbildningen sammanhängande statsbidragsfrågor. Innan mera definitiva föreskrifter utfärdas bör förevarande spörsmål ytterligare utredas i anslutning till erfarenheterna av verksamheten i klass 9 y under innevarande läsår. Utskottet tillstyrker därför, att Kungl. Maj:t bemyndigas att jämväl för budgetåret 1954/55 meddela provisoriska bestämmelser beträffande här avsedda frågor.

I det sista avsnittet av propositionen nr 137 har departementschefen utförligt behandlat ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag till en organisatorisk omläggning från och med nästa läsår av elevintagningen i de högre skolorna i Stor-Stockholm. Förslaget, som betingats av de växande svårigheterna för Stockholms stad att bereda tillfredsställande realskolutbildningsmöjligheter för de starkt ökande barnkullarna, innebär i sina huvuddrag följande. Lärjunge inom Stor-Stockholmsområdet, som önskar allmän realskolutbildning eller praktiskt betoad realskolutbildning, skall hänvisas till sådan inom hemkommunen befintlig läroanstalt, som äger rätt att anställa realexamen eller praktisk realexamen på önskad utbildningslinje. Motsvarande hänvisning till enhetsskolans högstadium skall ske beträffande elev, som önskar erhålla avgångsbetyg från enhetsskolans klass 9 g eller a. Sökande från sådan kommun i Stor-Stockholm, där nu avsedd realskolutbildning ej meddelas, skall hänvisas till läroanstalt i annan kommun i Stor-Stockholm, där den önskade utbildningen tillhandahålles. Stockholms stad skall indelas i två realskolområden vilka i avseende å intagningshänvisningen skall jämföras med kommun. Ökade möjligheter till realexamensutbildning inom det södra området — Enskede-Brännkyrkaområdet — avses skola ske genom utbyggnad av 1947 års skolor under en övergångstid, samtidigt som inom samtliga överlärardistrikt i området skall startas försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. Intagningen i Stockholm skall samordnas genom en för båda realskolområdena gemensam intagningsnämnd. Intagningen till realexamensutbildning i det södra området skall anknyta till folkskolans sjätte klass.

Departementschefen, som i princip anslutit sig till skolöverstyrelsens förslag, har understrukit att det i och för sig ingalunda är önskvärt att begränsa den frihet att placera barnen i Stockholms realskolor, som hittills åtnjutits också av de grannkommuner, som själva har realskolor. I nuvarande läge har det emellertid synts departementschefen nödvändigt att tills vidare förbehålla realskolorna i Stockholm i första hand för stadens egna barn och barn från de grannkommuner, som själva ännu icke kunnat ordna med högre utbildning. Beträffande förhållandena inom Stockholms stad har departementschefen påpekat hursom upprättandet i tämligen stor omfattning av 1947 års skolor i Enskede-Brännkyrkaområdet icke kunnat medverka till en minskning av den framför allt i folkskolans fjärde klass skärpta betygshetsen, enär övergången till 1947 års treåriga realexamenslinjer sker först från folkskolans sjätte klass. Ansökan om övergång till klass 1⁵ är nu fri för alla barn i folkskolans fjärde klass i hela Stockholm. Enligt departementschefens mening är det ofrånkomligt att Enskede-Brännkyrkaområdet nu avskiljes till ett särskilt realskolområde, för att det skall vara möjligt att under övergångstiden före enhetsskolans

genomförande ordna tillfredsställande realskolutbildningsmöjligheter inom Stockholm efter den linje som staden hittills tillämpat och i fortsättningen vill tillämpa, nämligen inrättande av i folkskolan inbyggda realskollinjer. Först genom denna uppdelning av staden vinnes syftet att genom utbyggnad av 1947 års skolsystem kunna eliminera betygshetsen i folkskolan inför övergången till realskolutbildning. Ty först därigenom, framhåller departementschefen, kan man samordna intagningen inom det omfattande södra realskolområdet till att gälla övergång enbart från folkskolans sjätte klass. Samtidigt kan härigenom realskolutbildningsmöjligheterna inom stadens övriga delar bevaras i stort sett oförändrade i förhållande till den på dessa stadsdelar belöpande andelen i årskullarna.

Den principiella ståndpunkt, som departementschefen sålunda intagit beträffande elevintagningen i högre skolor i Stor-Stockholm, föranleder ingen erinran från utskottets sida. Vad departementschefen i anslutning till sitt ställningstagande i den grundläggande frågan anført och förordat beträffande valfrihet mellan olika utbildningslinjer och utbildningsmål, möjligheter till uppskov i vissa fall med de nya intagningsbestämmelsernas tillämpning, successiv avveckling av klasserna 1⁵ och 2⁵ vid läroverken i det södra realskolområdet, rätt för Kungl. Maj:t att också framdeles få såsom ett led i försöksverksamheten besluta om avveckling av vissa lägre klasser i högre skolor inom större försöksdistrikt, fastställandet av antalet nybörjaravdelningar inom den teoretiska linjen av 1947 års skolor, närmare riktlinjer för den samordnade intagningen i Stockholm, gemensam intagningsnämnd i staden, förstärkning av Stockholms folkskoledirektion samt utvidgad försöksverksamhet inom Enskede-Brännkyrkaområdet ger icke utskottet anledning till särskilt uttalande.

Utskottet tillstyrker att riksdagen lämnar sitt medgivande till att ur anslaget till Intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter skall i enlighet med Kungl. Maj:ts närmare bestämmande få bestridas statens andel för budgetåret 1954/55 i kostnaderna för den gemensamma intagningsnämndens i Stockholm verksamhet.

En avgörande förutsättning för att inom Stockholm eleverna i det södra realskolområdet icke skall försättas i sämre läge med avseende å realskolutbildningen än eleverna i det norra området är, såsom departementschefen anført, att utvecklingsbefrämjande åtgärder vidtages beträffande högstadieskolorna i Enskede och Brännkyrka. Utskottet vill starkt understryka vad såväl skolöverstyrelsen som departementschefen framhållit om betydelsen av en upprustning i materiellt och personellt hänseende av 1947 och 1949 års skolor.

För att göra 1947 års skolor beredda att ge det stora antalet lärjungar en fullgod undervisning har departementschefen föreslagit riksdagens med-

verkan i två hänseenden. Sålunda förordas, att ordinarie lärartjänster i läroämnena skall inrättas vid dessa skolor från och med läsåret 1955/56 samt att redan från och med nästa budgetår statsbidraget till lärarlöner vid skolorna skall förbättras. I konsekvens med detta förslag har departementschefen vidare förordat införande av samma förmåner beträffande övriga i folkskolan inbyggda realskollinjer i landet.

Utskottet biträder departementschefens förslag att ordinarie lärartjänster i läroämnena skall från och med budgetåret 1955/56 inrättas såväl på den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm som vid övriga i folkskolan inbyggda realskollinjer. De tjänster som bör ifrågakomma skall vara adjunktstjänster i Ca 29 och Ca 27 samt ämneslärartjänster i Ca 27 och Ca 25. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om antalet ordinarie tjänster i anslutning till de grunder som tillämpas beträffande de kommunala och praktiska kommunala realskolorna. Utskottet har ingen erinran mot att de för de sistnämnda skolformerna gällande bestämmelserna om tillsättning av lärartjänster, förflyttningskyldighet samt lärarnas anställningsförhållanden i övrigt m. m. ges motsvarande tillämpning med avseende å de inbyggda linjerna.

I statsbidragsfrågan har departementschefen föreslagit, att de i folkskolan inbyggda realskollinjerna såväl i Stockholm som på övriga orter från och med nästa budgetår erhåller statsbidrag till avlöning åt lärare i läroämnena i samma omfattning som de högre kommunala skolorna, alltså med 78 procent av avlöningskostnaderna. Denna regel avses dock icke skola gälla beträffande folkskollärare i folkskolan, som kan ha sin tjänstgöring förlagd till realexamenslinjen och, såvitt gäller 1947 års skolor i Stockholm, till denna skoltyps praktiska linje.

I motionen I: 479 har förordats en förmånligare ställning i statsbidragshänseende för 1947 års skolor inom det södra realskolområdet i Stockholm. Enligt det i motionen framställda yrkandet skulle beträffande sistnämnda skolor tillämpas samma särskilda statsbidragsbestämmelser, som nu gäller för försöksverksamheten med nioårig enhetsskola. Dessa bestämmelser, som äger giltighet intill utgången av budgetåret 1954/55, innebär med avseende å statsbidrag till avlöning åt lärare i kunskapsämnen på högstadiet, att statsbidraget utgår med 100 procent. Därjämte utgår enligt de särskilda bestämmelserna bland annat s. k. försökskostnadsbidrag samt visst tilläggsbidrag å det vanliga statsbidraget till folkskolebyggnader.

Statsbidrag till avlöning åt lärare i läroämnena vid 1947 års skolor utgår nu högst med samma belopp som skulle ha utgått, om läraren varit folkskollärare i folkskolan. Utskottet vill till en början framhålla, att ett statsbidrag av 78 procent till avlöning åt adjunkter och andra ämneslärare vid 1947 års skolor innebär en betydande förbättring för staden i jämförelse med de statsbidragsbelopp för ifrågavarande avlöningskostnader, som sta-

den enligt nu gällande bestämmelser uppbär. Samtidigt bör beaktas att staden — i likhet med andra kommuner med i folkskolan inbyggda realskollinjer — för 1947 års skolor åtnjuter statsbidrag för vissa skoländamål, beträffande vilka vid de högre kommunala skolorna intet statsbidrag utgår. Vidare må framhållas följande. För intagning på den teoretiska linjen av 1947 års skolor gäller vissa betygskrav och studiemålet på denna linje är realexamen. Syftet med den planerade utbyggnaden av 1947 års skolsystem inom det södra realskolområdet är otvivelaktigt i främsta rummet att öka möjligheterna till realexamensutbildning inom Stockholm. Skulle nu 1947 års skolor i det södra realskolområdet komma i åtnjutande av exempelvis 100-procentigt statsbidrag till lärarlöner, skulle enligt utskottets mening en dylik anordning vara i och för sig lika motiverad såväl för motsvarande skolor inom det norra realskolområdet som för övriga i folkskolan inbyggda realskollinjer i landet. Den omständigheten, att i Enskede-Brännkyrkaområdet vid sidan av 1947 års skolor bedrivs och i ökad omfattning kommer att bedrivas försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, kan enligt utskottets uppfattning icke tillmätas betydelse vid prövningen av frågan om statsbidrag till 1947 års skolor. Det kan antagas, att verksamheten vid sistnämnda skolor — både i det södra och det norra området — i vissa hänseenden kommer att vara av betydelse för utformningen av den blivande enhetsskolan, men detta torde i lika hög grad gälla beträffande den skiftande försöksverksamheten vid de högre kommunala skolorna, vilka för dessa försök icke åtnjuter särskilda statsbidrag.

Med dessa överväganden och i betraktande av de vittgående konsekvenser, som ett bifall till motionen 1: 479 enligt utskottets bedömning skulle få, har utskottet icke funnit sig böra biträda det i motionen framställda yrkandet om en särställning i statsbidragshänseende för 1947 års skolor i Stockholms södra realskolområde.

Mot departementschefens förslag i statsbidragsfrågan har utskottet ingen erinran.

Vad slutligen gäller Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag beträffande reservationsanslaget till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. tillstyrker utskottet, att detta anslag för nästa budgetår uppföres med oförändrat belopp, 600 000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

- a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 förordade grunder beträffande inrättande av ordinarie tjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium och av extra

ordinarie dylika tjänster för försöksdistrikt med särskilt utpräglad lärarbrist;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 491 och II: 618 godkänna av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll förordade grunder beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättning av lärartjänster i kunskapsämnen på nämnda stadium;

c) godkänna av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll förordade grunder beträffande förflyttningsskyldighet för ordinarie lärare i kunskapsämnen på samma stadium;

II. att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl för budgetåret 1954/55 provisoriskt reglera vissa av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 angivna, med verksamheten i försöksskolans klass 9 y sammanhängande frågor rörande statsbidrag m. m.;

III. att riksdagen må

a) medgiva att ur det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter må i enlighet med de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelar, bestridas statens andel för budgetåret 1954/55 i kostnaderna för den gemensamma intagningsnämndens i Stockholm verksamhet;

b) medgiva inrättande från och med budgetåret 1955/56 av ordinarie tjänster i läroämnen vid den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm och vid övriga i folkskolan inbyggda realskollinjer;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 479 godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 förordade grunder beträffande statsbidrag från och med budgetåret 1954/55 till avlöning åt lärare i läroämnen på nu angivna linjer;

IV. att riksdagen må till *Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m.* för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Stockholm den 18 maj 1954.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Andersson, Leander, Näsström, Pålsson, Hesselbom, Gustaf Andersson, Sundelin, Einar Persson, fru Lindström, herrar Birger Andersson, Boman, Bengtson och Arrhén; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Andersson i Malmö, Lindholm, Åkerström, Hoppe, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Petterson i Degerfors, Kyling, Nihlfors, Blid-fors, fröken Vinge, fröken Olsson och herr Svensson i Stenkyrka.

Reservationer

1) av herrar *Ohlon*, *Arrhén*, fröken *Elmén*, herr *Nihlfors* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 491 och II: 618 samt att därför

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 49, som börjar med orden »Vad gäller» och slutar med orden »framställda yrkandet», bort ha följande lydelse:

»Vad gäller utformningen av det provisoriska förfarandet för tillsättning av *övriga ordinarie lärartjänster* på högstadiet har utskottet för sin del ansett sig böra biträda det i motionerna framlagda förslaget, att även dessa tjänster skall tillsättas av skolöverstyrelsen. Såsom motionärerna anført torde överstyrelsen därigenom få större möjligheter att följa lärartillsättningen i försöksdistrikten och medverka till att de skilda försöks-skolorna får sitt behov av olika slags lärarkrafter tillgodosett. Jämväl beträffande förordnande av *icke-ordinarie lärare* på högstadiet har utskottet funnit sig böra ansluta sig till motionärernas förslag. Utskottet biträder således det i motionerna I: 491 och II: 618 framställda yrkandet samt avstyrker förty bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande avseende.»

dels ock utskottets hemställan under I. b) bort ha följande lydelse:

»b) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 491 och II: 618 godkänna av utskottet förordade grunder beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättning av lärartjänster i kunskapsämnen på nämnda stadium;»

2) beträffande elevintagningen i de högre skolorna i Stor-Stockholm av

- a) herr *Arrhén*;
- b) herr *Nihlfors*.